ORTODOKSİA
Ahlakî ve dinî resale
Müdiri mes'ul
MELETİOS LUKAKİS
Mahal idare
FENER RUM PATRİKHANESİ

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

Περιοδικὸν ἠθικοθρησκευτικὸν

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
† Ο ΧΡΙΣΤΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ

Ἔτος ΙΒ' — ΚΠολις. — Σεπτέμβριος 1937. — Τεῦχος 9.

† ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΚΙΕΒΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Η ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΙΣ

ΕΞ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΝ ΕΚ ΤΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΝ ΜΟΥ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

5. *Πνευματικὴ χειραγωγία.*

Ἔχομεν παράσχῃ ἐν ὀλίγοις ὑποδείξεις περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ὀφείλει ὁ πνευματικὸς νὰ προκαλῇ παρὰ τοῖς μετανοοῦσι τὴν διάθεσιν ἐκείνην τῆς ψυχῆς, τῆς μετανοίας, τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδος, διὰ τῆς ὁποίας ἡ ἐξομολόγησις ἀποβαίνει καρποφόρος. Ἀλλὰ τοῦτο, βεβαίως, δὲν ἀρκεῖ· ὅταν οἱ πιστοὶ παρατηρήσωσιν ὅτι ὁ πνευματικὸς ψυχικῶς πονεῖ δι' αὐτούς, ἐπιμόνως θὰ ζητῶσι παρ' αὐτοῦ χειραγωγούσας ὑποδείξεις πρὸς διόρθωσιν τῆς ζωῆς των. Αὕτη ἐν γένει εἶνε ἡ πρώτη ἀπαίτησις τῆς ἀφυπνιζομένης συνειδήσεως. Οἱ Ἰουδαῖοι ἠρώτων τὸν Βαπτιστὴν τί πρέπει νὰ ποιήσωσι διὰ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Περὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐρωτᾷ καὶ ὁ πλούσιος νεανίας, καί τις νομικὸς προσελθὼν

τῷ Ἰησοῦ. Τὸ αὐτὸ ἐρωτῶσι καὶ οἱ 3000 μάρτυρες τῆς καθόδου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους.

Οἱ Ρῶσσοι οὐχὶ δι' ἄλλο τι πορεύονται πρὸς τοὺς Γέροντας τῶν μοναστηρίων ἀλλ' ἢ διὰ νὰ ζητήσωσιν ὁδηγίας περὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὅταν οὗτοι συνήντων τὸν ὅσιον Ἰωάννην τῆς Κροστάνδης ἐν τοῖς σταθμοῖς, ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ, ἐν τῇ ὁδῷ, τὸν ἐκράτουν ἐκ τοῦ ράσου καὶ τὸν παρεκάλουν: «πάτερ, δίδαξόν με νὰ μὴ ὑβρίζω, δίδαξόν με νὰ μὴ μαλώνω μετὰ τῆς γυναικός μου· εἰπέ μοι: νὰ ὑπάγω εἰς τὸ μοναστῆρι ἢ νὰ νυμφευθῶ;». Εἰς τοιαύτας ἀπροσδοκήτους ἐρωτήσεις ἐν μέσῳ πλήθους συνωθουμένων ἀνθρώπων εἶνε δύσκολον νὰ ἀπαντήσῃ τι λογικὸν καὶ ὁ ἔμπειρος πνευματικός· ἀλλ' οἱ ἡμέτεροι πνευματικοὶ δοκιμάζουσι μεγαλειτέραν ἔτι δυσκολίαν καὶ ἐν τῇ ὁμαλῇ ἐξομολογήσει, διότι οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν δὲν ἔχουσι πνευματικὴν πεῖραν, καὶ διὰ νὰ ἀποκτήσωσι ταύτην παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας οὐδέποτε ἐκοπίασαν, ἐν τῇ θεολογικῇ δὲ σχολῇ δὲν ἠδυνήθη νὰ τοὺς διδάξῃ ταύτην ὁ μὴ ἱερωμένος διδάσκαλος, ὁ προτιμῶν νὰ ᾖ οὐχὶ λειτουργὸς τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ τιτουλάριος σύμβουλος, καὶ σκεπτόμενος μόνον πῶς ἐκ τῆς ἥκιστα ἐπαγωγοῦ δι' αὐτὸν ποιμαντορικῆς θεολογίας νὰ μεταβῇ εἰς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν ἢ καὶ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν.

Καὶ τί λοιπὸν πρέπει νὰ ἀναγνώσω διὰ νὰ ἀποκτήσω σοφίαν πνευματικήν; Ἀναγίνωσκε πολύ, ἀλλὰ γνώριζε ἐν τούτοις ὅτι κύριον μέσον μαθήσεως ἀποτελεῖ ἡ αὐτοπαρατήρησις, ἡ ἐξέλεγξις τῆς ζωῆς τῆς ἰδίας ψυχῆς, ἡ εὐλαβὴς προσευχὴ καὶ ἡ συμπαθὴς καὶ πλήρης ἀγάπης παρατήρησις τῶν ψυχῶν τῶν περιβαλλόντων σε, τῆς ποίμνης σου, τῶν γνωστῶν σου.

Καὶ τί νὰ ἀναγινώσκω; Ἀναγίνωσκε πρὸ πάντων τὴν Ἁγίαν Γραφὴν ταὐτοχρόνως 1) ἐκ τοῦ νόμου καὶ τῶν βασιλειῶν, 2) ἐκ τῶν προφητῶν καὶ τῆς σοφίας, 3) ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἀναγίνωσκε καθ' ἡμέραν ἔστω καὶ ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν. Ἐὰν τοιουτοτρόπως ἐπιτύχῃς νὰ διεξέλθῃς δύο φορὰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, περαιτέρω θὰ τὴν ἀναγινώσκῃς κατὰ βούλησιν. Ὅστις τρεῖς φορὰς ἀναγνώσῃ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἐκεῖνος καὶ ἄκων ἔτι ἀποβαίνει θρησκευόντων φιλόσοφος καὶ ἠθικοδιδάσκαλος.

Ἄλλως τε τοῦτο ἀπαιτεῖται κυρίως διὰ τὴν γενικὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἱερέως, ἀμέσως δὲ διὰ τὴν χειραγωγίαν τῶν μετανοούντων ὑπάρχουσι συγγράμματα πατερικά. Σὲ συμβουλεύω ὅμως, ἐπιλαμβανόμενος τούτων νὰ οἰκειοποιηθῇς πρὸ πάντων τὴν κλεῖδα πρὸς κατανόησιν τῆς πνευματικῆς ζωῆς, τ. ἔ. νὰ ἀναγνώσῃς μετὰ προσοχῆς καὶ μάλιστα οὐχὶ ἅπαξ τὸ βιβλίον ***ἡ ὁδὸς πρὸς σωτηρίαν*** Θεοφάνους τοῦ Ἀναχωρητοῦ († 1894) καὶ ἀκολούθως τὸν ***Πρόλογον***. Ἀναγίνωσκε τοῦτον οὐχὶ κατὰ σειράν. Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ὑπάρχει ἀνάγκη ὅπως συντόμως προβῇς εἰς τὴν τέλε

σιν τῆς ἐξομολογήσεως, τότε ζήτει ἐν τῷ πίνακι τῶν περιεχομένων τὰ ἄρθρα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας καὶ τὰ πάθη καὶ διδάσκοντα τὸν τρόπον τῆς καταπολεμήσεως αὐτῶν.

Ἐφιστῶ τὴν προσοχήν σου εἰς τὴν ὅλως ἰδιαιτέραν σημασίαν τοῦ Προλόγου. Ἐν πρώτοις διότι τὸ βιβλίον τοῦτο εὑρίσκεται ἐν τοῖς πλείοσι τῶν ἱερῶν ναῶν, ἐξαιρουμένων τῶν οὐ πρὸ πολλοῦ οἰκοδομηθέντων, ἔπειτα δὲ καὶ διότι τὸ βιβλίον τοῦτο, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ ***Πνευματικὸς Λειμὼν*** Ἰωάννου τοῦ Μόσχου καὶ αἱ ὅμοιαι τούτοις συλλογαὶ ***ἀξιομνημονεύτων ἀφηγήσεων περὶ τῶν πατέρων***, ἐκτίθησι τοὺς κανόνας τῆς εὐσεβείας ἐν παραβολαῖς, ὡς ὁ Σωτήρ, ἢ ἐν γεγονόσι ἐκ τῆς ζωῆς τῶν δικαίων. Τοιουτοτρόπως οἱ κανόνες οὗτοι ἀποβαίνουσι πολὺ εὐκολώτερον ἀντιληπτοὶ ἢ αἱ ἀπ' εὐθείας γινόμεναι διδαχαὶ καὶ ἐπὶ μακρότερον χρόνον διατηροῦνται ἐν τῇ μνήμῃ — συχνάκις καθ' ὅλην τὴν ζωήν. Θὰ ἀναφέρω ἓν μόνον παράδειγμα: μοναχὸς ἐπὶ μακρὸν ἀγωνισθεὶς κατὰ τῶν πειρασμῶν, ἀπέκαμε τέλος καὶ ἤρξατο παρακαλῶν τὸν Θεὸν νὰ ἐλαφρύνῃ τὸν σταυρὸν τῆς ζωῆς του. Μήπως δὲν εἰμπορῶ νὰ φθάσω εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ τὴν πνευματικὴν τελειότητα δι' ὀλιγώτερον βαρέος σταυροῦ; — Ἐνεφανίσθη ὁ Ἄγγελος καὶ τὸν ὡδήγησεν εἰς εὐρεῖαν αἴθουσαν ἐπὶ τῶν τοίχων τῆς ὁποίας ἐκρέμαντο πολλοὶ διάφοροι σταυροί· βαρεῖς σιδηροῖ καὶ ἐλαφρότεροι ξύλινοι. Μεταξὺ τούτων καὶ ἐκείνων ὑπῆρχον καὶ πολλοὶ μεγάλοι, μικρότεροι καὶ πολὺ μικροί. «Ἐπήκουσεν ὁ Θεὸς τῆς προσευχῆς σου, λέγει ὁ Ἄγγελος, καὶ ἐπέτρεψεν ὁ ἴδιος νὰ ἐκλέξῃς τὸν σταυρόν σου». — «Θὰ ἐπιτρέψῃ ἆρά γε ὁ Θεός, εἶπεν ὁ ἀναχωρητής, νὰ ἐκλέξω κατόπιν μακροῦ ἀγῶνος αὐτὸν ἐδῶ τὸν πλέον μικρὸν ξύλινον σταυρόν;» Τότε ὁ Ἄγγελος τῷ εἶπεν: «εἶνε ἀκριβῶς ὁ ἴδιος ἐκεῖνος σταυρὸς τὸν ὁποῖον ἔφερες μέχρι σήμερον καὶ τὸν ὁποῖον τώρα θεωρεῖς καταθλιπτικὸν διὰ σέ. Ὅλοι οἱ ἄλλοι σταυροὶ εἶνε ἀσυγκρίτως μεγαλείτεροι». Ἐνταῦθα ὁ μοναχὸς κατενόησε τὴν ἀφροσύνην του καὶ μετηνόησε, ἀναγνωρίσας ὅτι ὁ Θεὸς οὐδέποτε ἐπιτίθησιν ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους φορτία ἀνώτερα τῶν δυνάμεών των, μόνον δὲ ὁ χριστιανὸς πρέπει νὰ δέχηται αὐτὰ μετὰ ταπεινότητος καὶ νὰ ἐξαιτῆται τὴν κεχαριτωμένην βοήθειαν.

Ἐὰν ὁ πνευματικὸς οἰκειοποιηθῇ τὸ περιεχόμενον παρομοίων ἀφηγήσεων ἐκ τοῦ Προλόγου καὶ τακτικῶς ἀναγινώσκῃ ἔστω τὸ βιβλίον τοῦτο καί τινα παρόμοια αὐτῷ, θὰ διδαχθῇ λίαν ἀσφαλῶς νὰ καθοδηγῇ τοὺς χριστιανοὺς ἐν τῷ ἀγῶνι αὐτῶν πρὸς τὰ ἁμαρτήματα καὶ τὰ πάθη. Ἀλλ' ὑπάρχει ὁλόκληρος βιβλιοθήκη τοιούτων πνευματικῶν θεραπειῶν. Τοιαύτη πρὸ παντὸς ἡ ἁγιοπατερικὴ χρηστομάθεια ἡ ἀποτελουμένη ἐκ τόμων ἓξ καὶ ὀνομαζομένη ***Φιλαγαθία***, τὴν ὁποίαν κατήρτισεν ὁ αὐτὸς Θεοφάνης ὁ Ἀναχωρητής. Τοὺς τόμους τούτους δύναταί τις νὰ ἀποκτήσῃ καὶ ἰδιαιτέ-

ρως. Περισσότερον ὠφέλιμοι εἶνε οἱ δύο πρῶτοι, ἐν τοῖς ὁποίοις κατεχωρίσθησαν τὰ ἔργα τῶν μεγαλειτέρων ἀσκητῶν: Ἀντωνίου, Παχωμίου, Ἠσαΐου κ. ἄ. — Ἓν ἐκ τῶν περισσότερον ἐπεξειργασμένων θεμάτων ὑπὸ τῶν πατέρων εἶνε ἡ διδασκαλία περὶ τῶν ὀκτὼ κυριωτέρων παθῶν τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας καὶ ὁ πρὸς αὐτὰ ἀγών. Ἐὰν δὲν δύνασθε νὰ ἀποκτήσητε τώρα τὴν ***Φιλαγαθίαν***, ἀγοράσατε τὰ συγγράμματα τῶν αὐτῶν πατέρων, τὰ ὁποῖα πωλοῦνται κατ' ἰδίαν. Συνιστῶμεν ὁμοίως τὸ βιβλίον τῶν ὁσίων Ἰωάννου καὶ Βαρσανουφίου, τὸ περιλαμβάνον εἰς δύο τεύχη ***ἀπαντήσεις*** εἰς ἐρωτήματα μοναχῶν περὶ τῶν ἀντικειμένων τῆς εὐσεβείας, καὶ τὴν ***κλίμακα*** Ἰωάννου τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς τοῦ Σινᾶ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπάρχει καὶ ἰδιαίτερος λόγος ἢ ἐπιστολὴ ***πρὸς ποιμένα***.

Ἐκ τῶν συγχρόνων συγγραμμάτων ὑπάρχει ***διδαχὴ πρὸς ἱερέα διὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τῆς ἐξομολογήσεως*** τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κοστρομὰ Πλάτωνος, συγγραφεῖσα πρὸ ἑξήκοντα ἐτῶν, ἡ ὁποία ὅμως εἶνε πολὺ τυπικὴ καὶ σχολαστική. Περισσότερον πρακτικαὶ εἶνε αἱ ***ἐρωτήσεις πρὸς τοὺς ἐξομολογουμένους*** τοῦ Μητροπολίτου Ἰωνᾶ, Ἐξάρχου Γεωργίας, αἵτινες ὑπῆρχον ἐν χειρογράφοις παρὰ πολλοῖς ἐκ τῶν μοναστηριακῶν πνευματικῶν.

Ἄλλως τε ὁ πνευματικὸς πρέπει νὰ φροντίζῃ ὄχι τόσον ὅπως ἔχῃ τελείως ἕτοιμον ἔντυπον ὑλικὸν πρὸς χειραγωγίαν ἐν τῇ ἐξομολογήσει ὅσον ὅπως ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν σφαῖραν ἐκείνην τῆς ψυχικῆς παθολογίας καὶ θεραπείας, τὴν ὁποίαν ἀπεκάλυψαν οἱ ἅγιοι ἀσκηταί. Τότε οὗτος θὰ προσθέσῃ εἰς αὐτὴν καὶ τὴν ἑαυτοῦ αὐτενέργειαν, καὶ θὰ ἐπωφελῆται τῆς πείρας τῶν πατέρων ἐν συναισθήσει καὶ σχετικῶς πρὸς τὰς καταστάσεις ἐκείνας τῆς ψυχῆς, αἵτινες θὰ ἀποκαλύπτωνται αὐτῷ ὑπὸ τῶν ἐνοριτῶν ἐν τῇ ἐξομολογήσει καὶ ἐν γένει κατὰ τὴν πνευματικὴν συνομιλίαν.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΘΕΡΑΠΕΙΑ

6. *Ἀπιστία καὶ ὀλιγοπιστία.*

Ἐν τοῖς ἀκαδημαϊκοῖς ἡμῶν ἀναγνώσμασι περὶ τῆς ποιμαντορικῆς θεολογίας ἀνελύομεν πῶς ὁ πνευματικὸς ὀφείλει ἐν τῇ ἐξομολογήσει νὰ παραινῇ ἀνθρώπους διαφόρων διαθέσεων καὶ διαφόρων καταστάσεων ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ. Βεβαίως, καὶ τότε δὲν εἴχομεν τὴν ἀξίωσιν νὰ ἀπαριθμήσωμεν ἁπάσας τὰς ποικιλομόρφους περιστάσεις τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῶν χριστιανῶν, περιστάσεις ἀπείρως ποικιλομόρφους. Ἐν τῇ παρούσῃ δὲ ἡμῶν διαμονῇ, μακρὰν τῶν συντόμων ἐκείνων σημειώσεων, τὰς ὁποίας κατηρτίζομεν πρὸς ἀπαγγελίαν τοῦ ἀναγνώσματος, ἀναλαμβάνομεν νὰ ἐκθέσωμεν ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἐδανείσθημεν ἐκ τῶν

συγγραμμάτων τῶν ἁγίων πατέρων καὶ τῆς ἰδίας ἡμῶν πνευματικῆς πείρας ὅ,τι διετηρήσαμεν ἐν τῇ μνήμῃ ἡμῶν — ὀλίγον τι.

Ἂς λάβωμεν ἐν πρώτοις τὰς πλέον ὀξείας περιπτώσεις. Ὁ ἐξομολογούμενος δηλοῖ ὅτι δὲν πιστεύει. Σήμερον ὁ τοιοῦτος οὔτε κἂν θὰ μετέβαινε νὰ ἐξομολογηθῇ, ἀλλὰ τότε (ἐδιδάσκομεν μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου ἔτους τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος, τ. ἔ. μέχρι τῆς ἀνοίξεως τοῦ 1900) θὰ ἐξήγει τὴν προσέλευσίν του προβάλλων τὴν διάταξιν τοῦ κυβερνητικοῦ νόμου διὰ τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τοὺς κρατικοὺς ὑπαλλήλους, ἢ τὴν ἀπαίτησιν τῆς σχολῆς παρὰ τῶν διδασκομένων, εἴτε τέλος τὴν ἐπιμονὴν τῶν γονέων ἢ τῆς συζύγου ἢ τὴν τήρησιν παραδεδεγμένων ἐν τῇ οἰκογενείᾳ ἐθίμων. Εἴμεθα πεπεισμένοι ἄλλως τε ὅτι καὶ ἐν τοῖς παροῦσι καιροῖς τοῦ θριαμβεύοντος μηδενισμοῦ τοιοῦτοι ἄνθρωποι οὐχὶ σπανίως ἐμφανίζονται ἐν τῷ ἐξομολογητηρίῳ. Τούτους ἐν πρώτοις νὰ ἐρωτᾷς ἂν ἐπιθυμοῦσι νὰ ὁμιλήσωσι σοβαρῶς καὶ εἰλικρινῶς μετὰ τοῦ πνευματικοῦ ἢ ἦλθον μόνον νὰ ἐμπαίξωσιν αὐτόν· ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει ἀπόπεμπε αὐτούς. Ἐὰν δὲ εἰς τὴν ἰδικήν σου, ἐξάπαντος ***μειλίχιον*** καὶ πλήρη συμπαθείας, ἐρώτησιν ἀπαντήσῃ ὅτι θὰ ἐπεθύμει νὰ πεισθῇ περὶ τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως ἢ τοὐλάχιστον νὰ δοκιμάσῃ τὰς πεποιθήσεις αὐτοῦ, τότε, βεβαίως, καλλίτερον εἶνε νὰ προτείνῃς αὐτῷ ὅπως πρὸ τῆς ἐξομολογήσεως συνομιλήσῃ μετὰ σοῦ ἐν ἄλλῳ τινι τόπῳ, ἰδιαιτέρως, ἐὰν ὁ συνομιλητής σου εἶνε ἤδη ἐνήλικος καὶ μεμορφωμένος. Ἐὰν δὲ παρατηρήσῃς ὅτι ἡ ἀπιστία του εἶνε μόνον φαινομενικὴ καὶ πρόσκαιρος καὶ διαισθανθῇς ὅτι θὰ δυνηθῇς νὰ τὸν πείσῃς ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος, ἐρώτησον αὐτὸν διατί ἀπώλεσε τὴν πίστιν. Μήπως ἐκ τῆς ἀναγνώσεως βιβλίων καὶ τίνων βιβλίων ἀκριβῶς, ἢ ἐκ κλονισμῶν ψυχικῶν — ἀπογοητεύσεων, δυστυχιῶν, μὴ ἀποδεκτῶν γενομένων παρὰ τῷ Θεῷ προσευχῶν (τοῦτο συχνάκις συμβαίνει εἰς τὰς γυναῖκας) ἢ ἐξ ἄλλων αἰτιῶν. Ἐὰν ὀνομάσῃ τὸν Τολστόη καὶ τὸν Ρενὰν καὶ ἄλλους συγγραφεῖς ὡς αἰτίους τῆς ἀπωλείας τῆς πίστεώς του, εἰπὲ αὐτῷ: βεβαίως, τὰ βιβλία ταῦτα σκοποῦσι νὰ φονεύσωσι τὴν πίστιν ἐν τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ δὲν εἶνε δυνατὸν ταῦτα νὰ ἀπετέλεσαν σοβαρὰν αἰτίαν διὰ τὴν ἀπιστίαν σου· βεβαιότατα, σὺ δὲν ἔχεις ζητήσῃ νὰ ἀναγνώσῃς οὔτε ἓν βιβλίον γραφὲν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πίστεως ἢ ἔστω καὶ ἓν ἀφιερωθὲν εἰς τὴν ἀναίρεσιν τῶν ὀνομασθέντων σκεπτικιστῶν. Ἀναγνώρισον ὅτι τὰ βιβλία ταῦτα ἀνέγνως ἐπιθυμῶν ν' ἀπομακρυνθῇς ἀπὸ τῆς πίστεως. Ἐὰν δὲ ὄχι, τότε ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἀναγνώσεως τῶν βιβλίων τούτων ἐνοχλεῖσο ὑπὸ τῆς θρησκείας, διότι, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, δὲν θὰ ἀπεχωρίζεσο ἀπ' αὐτῆς τόσον εὐκόλως, καὶ μετὰ ψυχικῆς ὀδύνης θὰ ἀνεζήτεις ἄνθρωπον ἢ ἄλλα βιβλία, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύναντο νὰ διαλύσωσι τὰς ἀμφιβολίας σου. Δὲν ἔχεις ζητήσῃ ἀπεναντίας βιβλία καὶ συνομιλητάς, οἱ ὁποῖοι θὰ ἠδύναντο νὰ ἐξα-

τμήσωσι καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς πίστεώς σου; Καὶ διατὶ ἤρχισες νὰ ἐνοχλῆσαι ὑπὸ τῆς θρησκείας καὶ πότε; Ἆρά γε οὐχὶ τότε ὅτε ἀπώλεσας τὴν σωφροσύνην ἢ ἐπεθύμησας νὰ ἀπωλέσῃς ταύτην, ἡ δὲ πίστις καὶ ἡ συνείδησις σὲ ἀνεχαίτιζον, σὺ δὲ ἐμίσησας αὐτὰς ὡς ὁ πολὺ ζωηρὸς μαθητὴς μισεῖ τὴν ἐπιστάτην; Οὐχὶ ἡ φρόνησις, ἀλλ' ἡ ἀκολασία εἶνε ἐχθρὸ τῆς πίστεως, ὡς εἶπεν ὁ Κύριος: ***ὃς γὰρ ἐὰν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἁμαρτωλῷ*** κτλ. Δὲν εἶπεν ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ ὀκνηρᾷ ἢ ἀπλήστῳ, ἀλλὰ μοιχαλίδι, διότι ἐγνώριζε ποῦ καὶ πότε ἄρχεται ἡ ἔχθρα ἡ κατὰ τοῦ Θεοῦ. Πολλοὶ ἄνθρωποι ἀνέγνωσαν τὸν ἰδικόν σου Τολστόη καὶ Ρενὰν καὶ δὲν ἀπώλεσαν τὴν πίστιν των. Ἄλλοι δὲ συνέταξαν ἐκτενεῖς ἀναιρέσεις, οἱ μὲν κατὰ τῶν συγγραφέων τούτων, ἄλλοι κατὰ τοῦ Δαρβίνου, Μάρξ κ. ο. κ. Ὅσας γνωρίζω ἀνασκευὰς θὰ σοὶ τὰς παρουσιάσω, καὶ περὶ ὅσων δὲν γνωρίζω θὰ ἐρωτήσω χάριν σοῦ τοὺς γνωρίζοντας, ἐὰν ἐπιθυμῇς πραγματικῶς νὰ διεισδύσῃς εἰς τὰ ζητήματα ταῦτα καὶ δὲν καλύπτεις ἁπλῶς τὴν κακήν σου διάθεσιν δι' ὀνομασίας βιβλίων καὶ φιλοσόφων.

Ἔχεις ἀναγνωρίσῃ λοιπόν, ὅτι οὐχὶ τὸ βιβλίον ἀλλ' ἡ κακὴ θέλησις σὲ ἔχει ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Μετανόησον ἐνώπιον Αὐτοῦ, καὶ ἂν εὑρίσκεσαι πολὺ μακρὰν ἀπ' Αὐτοῦ ἀναγνώρισον ἐνώπιον σεαυτοῦ τὴν βαρεῖάν σου ἐνοχὴν κατὰ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς συνειδήσεως καὶ τότε θὰ ἀποκτήσῃς τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ζητήσῃς παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφεσιν τῆς ἁμαρτίας σου. Ἐὰν καὶ τώρα διακατέχεσαι ὑπὸ τοιούτου αἰσθήματος μετανοίας, ἂς δεηθῶμεν, ἐγὼ θὰ ἀναγνώσω ἐπὶ σὲ τὴν ἄφεσιν, ἀλλ' ἀργότερον σκέφθητι νὰ προσέλθῃς πρὸς κοινωνίαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Ἐὰν ἐπιστρέψῃ ὁ Κύριος τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα ἐν τῇ καρδίᾳ σου θὰ κοινωνήσῃς, ἐὰν δὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἀπιστίας ἐξακολουθήσῃ παραμένον ἐν αὐτῇ, ἂς ἀναβάλωμεν τὸ ἔργον τοῦτο. Ἐξακολούθει ὅμως νὰ σκέπτησαι καὶ νὰ ἐξετάζῃς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ σπουδαιότερον καὶ τὸ ὁποῖον μόνον θὰ παραμείνῃ κατὰ τὸν ἀποχωρισμὸν ἡμῶν ἀπὸ τῆς γῆς. Ἔχεις εἴπῃ ὅτι ἀναγνωρίζεις μόνον γεγονότα, ἀλλ' ὁ θάνατος εἶνε γεγονὸς ἀναμφίλεκτον Εἰπέ μοι, ὑπάρχει τις σημασία ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ζωῇ ἐὰν αὕτη τερματίζεται ἐνταῦθα, ἐκείνην ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἡ ψυχὴ πληροῦται ἀκμῆς καὶ διψᾷ σύνεσιν; Ὑπάρχει τις σημασία ἐν παντὶ ἀγαθῷ καὶ μεγάλῳ ἐὰν δὲν ὑπάρχει Θεός, ἀφοῦ τότε, ὡς γνωστόν, δὲν θὰ ὑπάρχῃ καὶ διαφορὰ μεταξὺ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ, τοῦθ' ὅπερ ἠναγκάσθησαν νὰ ὁμολογήσωσι πάντες, μηδ' αὐτοῦ τοῦ διασήμου Σπένσερ ἐξαιρουμένου; Πίστευσον ὅτι οὐδεὶς δύναται εἰλικρινῶς καὶ κατόπιν σκέψεως νὰ ἀρνηθῇ τὸν Θεόν, νὰ ἀποδεχθῇ τὰ συμπεράσματα ταῦτα περὶ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ, περὶ ἐλλείψεως σημασίας τῆς ζωῆς, ὅσα δὲ οἱ ἄνθρωποι λέγουσιν ἀρνούμενοι ταῦτα, εἶνε

μόνον κομπορρημοσύνη καὶ ἐπιθυμία ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τῶν μομφῶν τῆς συνειδήσεως.

Διὰ τοιούτων καὶ παρομοίων λόγων, ἐκ βαθείας συμπαθείας προερχομένων, εἶνε δυνατὸν νὰ ὁδηγήσῃς τὸν ἄνθρωπον εἰς συναίσθησιν καὶ οὐχὶ σπανίως τοιοῦτος κατὰ φαντασίαν ἀθεϊστὴς ἀναγνωρίζει τὴν θλιβερὰν αὐτοῦ πλάνην καὶ ἐξαιτεῖται τὴν ἄφεσιν. Ἐὰν δὲ δὲν συμβῇ τοῦτο ἀμέσως, θὰ χαμηλώσῃ πάντως οὗτος τὴν κεφαλήν, θὰ σκεφθῇ καὶ δὲν θὰ ἀρνηθῇ καὶ πάλιν νὰ συνεχίσῃ τὴν συνομιλίαν μετὰ τοῦ πνευματικοῦ ἐκτὸς τοῦ ἱεροῦ ναοῦ ἢ νὰ πορευθῇ πρὸς ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν γνώμην σου θὰ ἠδύνατο νὰ διαλύσῃ τὰς ἀπορίας του. Βεβαίως, δὲν εἴμεθα τῆς γνώμης ὅτι δῆθεν παρομοία συνομιλία δύναται νὰ προκαλέσῃ κλονισμὸν ἐν τῇ ψυχῇ παντὸς δηλώσαντος εἰς τὸν πνευματικὸν τὴν ἀπιστίαν του. Οὐχὶ πρὸς πάντας πρέπει νὰ ὁμιλῇς κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Ἀλλὰ προσάγομέν σοι παράδειγμα πῶς ἡ φωνὴ τῆς ποιμαντορικῆς ἀγάπης καὶ ἡ διευθέτησις τῆς ἐξομολογήσεως παρέχει σοι τὴν δυνατότητα νὰ μεταφέρῃς τὸν λόγον περὶ πίστεως καὶ ἀπιστίας εἰς καθ' ὁλοκληρίαν ἕτερον ἐπίπεδον, παρ' ὅ,τι γίνεται συνήθως, ὅτε οἱ πνευματικοὶ ὁμιλοῦσι περὶ βιβλίου ἢ ἐπιτίθενται, ἔστω καὶ δικαίως, κατὰ τοῦ μὴ πιστεύοντος συγγραφέως, τοῦ ὀνομασθέντος ὑπὸ τοῦ συνομιλητοῦ. Ὁ τελευταῖος τότε ἄρχεται ἀναζητῶν σοφισμοὺς πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ διδασκάλου του. Ἐνταῦθα δὲ σὺ καλεῖς τὸν ἄνθρωπον ὁ ἴδιος νὰ κρίνῃ ἑαυτὸν καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰ ἁμαρτωλὰ ἐκεῖνα ἐλατήρια, τὰ ὁποῖα ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν καὶ τὴν συμπάθειαν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ, ἀποσπάσαντα αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

Ἐνδέχεται ὁ ἄπιστος συνομιλητής σου νὰ ὑποχωρήσῃ ὀλίγον ἐν τῇ ἰσχυρογνωμοσύνῃ του, ἢ καὶ παρὰ πᾶσαν μάλιστα τὴν εἰρηνοφιλίαν σου νὰ θυμώσῃ καὶ νὰ ἄρξηται ὑπερασπιζόμενος ἑαυτόν. Σὺ ὅμως κατάβαλε πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως τὴν συνομιλίαν ταύτην μὴ θεωρήσῃ ὡς τελευταίαν καὶ ἔλθῃ πρὸς σὲ ἢ πρὸς περισσότερον πεπληροφορημένον διδάσκαλον πρὸς τὸν ὁποῖον σὺ θὰ τὸν ὁδηγήσῃς. Εἰξεύρεις, παρὰ τῷ Γόγολ εἰς μίαν φανταστικὴν διήγησιν ἡ ψυχὴ κοιμωμένης κορασίδος ἀποχωρίζεται ἀπ' αὐτῆς καὶ λέγει, φαίνεται, εἴς τινα μάγον: ***ἡ Μαρούσια*** (ἴσως σφάλλομαι ὡς πρὸς τὸ ὄνομα) ***καὶ τὸ δέκατον μέρος δὲν γνωρίζει ἐκείνου τὸ ὁποῖον γνωρίζει ἡ ψυχή της.*** — Ἐάν τις θεωρῶν ἑαυτὸν ἄπιστον προσῆλθε πρὸς τὸν πνευματικόν, τοῦτο σημαίνει ὅτι ἐν τῇ ψυχῇ του, χωρὶς καὶ ὁ ἴδιος νὰ τὸ γνωρίζῃ, ἔχει ἀπομείνῃ πολλὴ ἐπιθυμία ὅπως ἐπιστρέψῃ ἑαυτῷ τὴν πίστιν, καίτοι ἔχει καὶ ἀντίθετον ἐπιθυμίαν νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τῆς πίστεως. Μὴ ἀπομάκρυνε ἀπὸ τοιούτου ἀνθρώπου τὸν ποιμαντορικόν σου ὀφθαλμὸν καὶ γνώριζε ὅτι ὅσον περισσότερον ἀπότομα οὗτος ὁμιλεῖ μετὰ σοῦ, τόσον ἰσχυρότερον ἀγωνίζεται ἐν αὐτῷ ἡ ψυχὴ

του, ἡ συνείδησίς του μετὰ τοῦ δαιμονίου τῆς ἀπιστίας καὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἐναντιώσεως. Ποικιλόμορφοι εἶνε αἱ περιπτώσεις ἐπιστροφῆς ἀπίστου εἰς πίστιν ζῶσαν καὶ προσευχήν, ἀλλὰ σπανίως αὗται τυγχάνουσι καρπὸς βαθμιαίας ἀνασκευῆς πασῶν τῶν ἀποδεκτῶν γενομένων ὑπ' αὐτοῦ κακοδόξων ἐπιθέσεων κατὰ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ἢ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Συνήθως, κατόπιν ἐσωτερικοῦ, συνάμα δὲ διανοητικοῦ καὶ ἠθικοῦ, ἀγῶνος ὁ κλονισμὸς ἐπέρχεται ἀμέσως καὶ ὁ ἄνθρωπος οὔτε κἂν θέλει νὰ ἐνδιαφερθῇ περὶ τῆς ἀναιρέσεως τῶν προηγουμένων πεποιθήσεων αὐτοῦ καὶ ἀπομακρύνει ἀφ' ἑαυτοῦ τὰς παλαιὰς θεωρίας, ὡς κέλυφος μὴ ἀναγκαῖον καὶ ὡς κενοὺς σοφισμούς. Εἶνε φανερόν, ὅτι καὶ ἡ ἀπιστία μόνον ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τῶν θεωριῶν τούτων, προήρχετο δὲ ἐκ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἀνυποταξίας. Τώρα ὅμως ἡ πραϋνθεῖσα διὰ τοῦ λόγου τῆς ποιμαντορικῆς ἀγάπης ψυχὴ ἀφ' ἑαυτῆς εὗρε φωτεινὴν ἔξοδον ἐκ τοῦ ἑαυτῆς σκοτεινοῦ ὑπογείου καὶ ἀνυψώθη ἐν τῇ πρὸς τὸν Θεὸν προσευχῇ. Βεβαίως, καλὸν θὰ ἦτο ἂν ὁ μετανοῶν λεπτομερῶς καὶ βασικῶς ἐμάνθανε πᾶν ὅ,τι ἐλέχθη ἢ ἐγράφη ὑπὲρ ἢ κατὰ τῆς προτέρας αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ διδασκαλίας. Ἀλλ' ὀλίγοι μόνον θὰ συμφωνήσωσιν ἐν τούτῳ. Οἱ περισσότεροι μᾶλλον θὰ προτιμήσωσι νὰ ἐγκύψωσιν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ, νὰ ἀκροῶνται τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν, νὰ ἐξασκῶσι τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης. Ὦ, πόσον θὰ ἦσο μακάριος, λειτουργὲ τοῦ Θεοῦ, ἐὰν εὕρισκες τὴν κλεῖδα διὰ νὰ ἀνοίξῃς εἴσοδον εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν τοιούτου ἀνθρώπου, ὡς τοῦτο ἐπετέλεσεν ὁ Κύριος ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Ζακχαίου, ὁ ὁποῖος μόνος κατενόησε τί ἦτο ἀναγκαῖον δι' αὐτὸν ὅπως ζήσῃ ἐν τῷ Θεῷ: ***Ἰδοὺ τὰ ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων μου, Κύριε, δίδωμι τοῖς πτωχοῖς, καὶ εἴ τινός τι ἐσυκοφάντησα, ἀποδίδωμι τετραπλοῦν*** (Λουκ. 19, 8).

Πολὺ εὐκολώτερον εἶνε διὰ τὸν πνευματικὸν νὰ καταβάλῃ τὴν μερικὴν ἀπιστίαν ἢ ὀλιγοπιστίαν τοῦ ἐξομολογουμένου. Πολλοὶ θὰ ὁμολογήσωσιν ὅτι δὲν δύνανται νὰ πεισθῶσιν ὅτι ἡ θεία κοινωνία εἶνε ἀληθινὸν σῶμα καὶ ἀληθινὸν αἷμα τοῦ Χριστοῦ, οὔτε νὰ πιστεύσωσιν εἰς τὰ διάφορα θαύματα τῶν ὁσίων, τὴν νηστείαν, τὴν ὕπαρξιν διαβόλου κ.ο.κ. Τοιούτου εἴδους ἀπιστία σχεδὸν πάντοτε βασίζεται ἐπὶ τῆς κουφονοίας, ἐπὶ τῆς συνηθείας τῆς εὐπίστου ἐπαναλήψεως ἐκείνου τὸ ὁποῖον εἶνε δυνατὸν διαρκῶς νὰ ἀκούηται ἐν κοσμικαῖς συνομιλίαις ἀνθρώπων ἀνοήτων. Ὁ πνευματικὸς ὀφείλει νὰ προβάλῃ εἰς τὸν ἀμφιβάλλοντα τὴν ἐρώτησιν εἰς τί ἀκριβῶς οὗτος πιστεύει σταθερῶς: εἰς τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον; Εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ; — Μάλιστα. — Ἀλλὰ πάντα τὰ ζητήματα περὶ τῶν ὁποίων ἀμφιβάλλεις φανερῶς καὶ σαφῶς ἐξεφράσθησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἐν λόγοις τοὺς ὁποίους σὺ ἐλησμόνησας ἢ οὐδέποτε εἰς αὐτοὺς ἐνέκυψας. Ἢ ἀπόρριψον τὴν πίστιν εἰς τὸν Ἕνα Θεόν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χρι-

στὸν καὶ τοὺς λόγους Αὐτοῦ, ἢ πίστευε οὕτως ὡς Ἐκεῖνος ἐδίδαξεν ἡμᾶς. Γνωστὸν ὅτι οὐδεμία γεωγραφία, οὔτε ἐθνογραφία, οὔτε ζωολογία δύναται νά σοι εἴπῃ ἂν ὑπάρχῃ διάβολος ἢ ὄχι. Ἐὰν διάγῃς ζωὴν εὐσεβῆ μόνος σου θὰ κατανοήσῃς τὴν διαφορὰν μεταξὺ πειρασμοῦ προερχομένου ἀπὸ τοῦ διαβόλου καὶ πειρασμοῦ ἀπὸ τῆς ἰδίας σου κακῆς θελήσεως, ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲ πίστευε εἰς τὸν Σωτῆρά σου καὶ μὴ πίστευε εἰς τούτους τοὺς ψεύστας καὶ ἀνοήτους, οἱ ὁποῖοι διαβεβαιοῦσιν ὅτι δῆθεν οἱ δαιμονιζόμενοι ἦσαν ἁπλῶς ἐπιληπτικοί: μήπως τὴν ἐπιληψίαν ὁ Κύριος ἐδίωξεν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων; Ἢ μήπως Ἐκεῖνος δὲν διέκρινε πειρασμοὺς διαβολικοὺς ἀπὸ τῶν πειρασμῶν τῆς ὀλιγοψυχίας καὶ τῶν παθῶν, π. χ. ἐν τῇ παραβολῇ τοῦ σπορέως; — Περὶ τῶν νηστειῶν: δὲν εἶνε Ἐκείνου τὰ λόγια: ***σὺ δὲ νηστεύων ἄλειψαί σου τὴν κεφαλήν... ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ***, — ***ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ᾽ αὐτῶν ὁ Νυμφίος***, ***καὶ τότε νηστεύσουσι***, — ***τοῦτο δὲ τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ***. Ἐκτὸς τούτου στρέψον ἐξάπαντος τὴν προσοχὴν τοῦ ἀμφιβάλλοντος εἰς τὰ λόγια τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τὴν ἀποχαιρετιστήριον συνομιλίαν: ***ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ κἀκεῖνος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει· ὅτι ἐγὼ πρὸς τὸν πατέρα μου πορεύομαι***. — Ἐὰν πιστεύεις εἰς τὰ θαύματα τοῦ Ἰησοῦ, ἐὰν δὲν θεωρεῖς Αὐτὸν ἄτιμον πλάνον, ὀφείλεις νὰ πιστεύσῃς καὶ εἰς ταῦτα τὰ λόγια Αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ἐπεβεβαιώθησαν πρὸ τῆς Ἀναλήψεως Αὐτοῦ: ***σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύσασι ταῦτα παρακολουθήσει*** κτλ. Οἱ παράλογοι Προτεστάνται πιστεύουσιν εἰς τὰ θαύματα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐτελέσθησαν ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Βιβλίου τῶν Πράξεων, ἀλλὰ δὲν πιστεύουσιν εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται ἐκτεθειμένα ἐν τοῖς βίοις αὐτῶν. Διατί; Ἢ ἐκ τῶν ἀναφερθεισῶν ὑποσχέσεων τοῦ Χριστοῦ μία ὤφειλε νὰ μὴ ἐκπληρωθῇ: ***κἂν θανάσιμόν τι πίωσι, οὐ μὴ αὐτοὺς βλάψει;*** Ὡς γνωστὸν περὶ παρομοίου θαύματος οὐδεμία ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ ὑπάρχει πληροφορία, ὑπάρχει δὲ ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου. Εἰς τοὺς ἀμφιβάλλοντας περὶ τῆς θείας μεταλήψεως ἐπαναλάμβανε οὐχὶ μόνον τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ Μυστικῷ Δείπνῳ, ἀλλὰ καὶ τοὺς λόγους Αὐτοῦ περὶ τοῦ ἄρτου τοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, τοὺς ὁποίους οὗτοι ἐξάπαντος ἀγνοοῦσι. Ἐκτὸς τούτου, ἀπόκτησον καὶ δίδου εἰς τοὺς ἀνθρώπους πρὸς ἀνάγνωσιν τὸ μικρὸν ἀλλὰ λίαν πειστικὸν φυλλάδιον τοῦ ἁγίου Δημητρίου τοῦ Ροστοβίου ***πρὸς τοὺς ἀμφιβάλλοντας περὶ τοῦ ἀληθοῦς τῆς μετουσιώσεως τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ***.

Κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ ρωσσικοῦ ὑπὸ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Κ. ΦΩΤΙΑΔΟΥ

(Ἀκολουθεῖ)

† ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΣΑΡΔΕΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΥ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΟΥΣ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥΣ Κ/ΠΟΛΕΩΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

83) ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ Α΄

Ἀγαθαγγέλου Α΄ ἐκπεσόντος «ὑψηλῷ προσκυνητῷ ἐγγράφῳ κελεύσματι, ρητῶς διαλαμβάνοντι τὰς αἰτίας τῆς ἐκπτώσεως τῆς ἐκείνου παναγιότητος, ... οὐ μὴν δ᾽ ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκειοθελοῦς παραιτήσεως... ἀπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ἐνυπογράφου καὶ ἐνσφραγίστου τῇ ἐκκλησίᾳ προσκομισθείσης», ἥ τε ψῆφος τῶν ἀρχιερέων καὶ ἡ προτίμησις τῶν ἀρχόντων τῆς ἐκκλησίας ἐστράφη πρὸς τὸν ἐν τῇ βασιλευούσῃ τότε ἐνδημοῦντα ἀρχιεπίσκοπον Σιναίου ***Κωνστάντιον***. Σημειωτέον ὅτι ἐνωρὶς ἤδη ἐγίνετο λόγος περὶ πατριαρχείας αὐτοῦ καὶ ὅταν μετὰ πολλὰς ἐπικοινωνίας καὶ δὴ καὶ συμφωνίας μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κύκλων συγκατετέθη οὗτος εἰς ἀνάληψιν τῶν εὐθυνῶν τοῦ θρόνου, τότε προεκλήθη ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ Ἀγαθαγγέλου καὶ διενηργήθη ἡ ἐκλογὴ τοῦ Κωνσταντίου, διατηροῦντος ἅμα καὶ τὰ ἐπὶ τῆς ἱ. μονῆς Σινᾶ κυριαρχικὰ αὐτοῦ δικαιώματα καὶ καθήκοντα. Ἀναδειχθεὶς πατριάρχης τῇ ***6 Ἰουλίου 1830***, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ἐνεθρονίσθη αὐθημερόν, ἐξαγγέλλων δὲ τοῦτο τοῖς προκαθημένοις τῶν ὀρθ. αὐτοκεφάλων ἐκκλησιῶν ἐσημείου τὰ ἑξῆς: «τοῦ παναγιωτάτου προκατόχου ἡμῶν κυρίου Ἀγαθαγγέλου τῇ ε΄ τοῦ τρέχοντος Ἰουλίου ἐκπεσόντος τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, διὰ κοινῆς δεητικῆς παρακλήσεως καὶ κανονικῇ ψηφοφορίᾳ καὶ εὐμενείᾳ ἀνακτορικῇ περιβληθέντες τὰ κανονικὸν τῆς πατριαρχείας καββάδιον ἀνήχθημεν ἐπὶ τὸν ἁγιώτατον πατριαρχικὸν ἀποστολικὸν καὶ οἰκουμενικὸν θρόνον».

Ἡ πατριαρχεία τοῦ Κωνσταντίου διήρκεσεν ὀλίγον τι πέραν τῶν τεσσάρων ἐτῶν. Ραδιουργίαις παρὰ τῷ ὑπουργοῦντι τότε ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς καὶ εἰσηγήσει ἀναλόγῳ τοῦ τελευταίου τούτου ἐξεδόθη ἀπὸ ***18 Αὐγ. 1834***, ἡμέρας Σαββάτου, βασιλικὸν διάταγμα διαλαμβάνον: «ἐπειδὴ ὁ πατριάρχης Κωνστάντιος ἐζήτησε νὰ παραιτηθῇ διὰ γῆρας,

ἔστω παρῃτημένος καὶ διαγέτω ὅπου ἂν θέλῃ ἐλεύθερος». Ἐπὶ τῇ ἀνακοινώσει τοῦ διατάγματος τούτου ὁ Κ. ἔμεινεν ἐμβρόντητος, καίτοι δὲν ἦτο καὶ παντάπασι ξένος πρὸς τὴν σκέψιν περὶ παραιτήσεως. Ὑπογράψας εὐθὺς τοιαύτην ἀπῆλθεν εἰς τὸ Σιναϊτικὸν μετόχιον, ὁπόθεν τὴν μεθεπομένην Δευτέραν (20 ἰ. μηνὸς) ἀνεχώρησεν εἰς τὸν ἐν Ἀντιγόνῃ οἶκον αὐτοῦ, ἔνθα διήρχετο τὰς ὥρας μελετῶν καὶ συγγράφων, ἀλλὰ καὶ προθύμως ἔχων πάντοτε εἰς συμβολὴν πρὸς λύσιν τῶν ἐμπιπτόντων ἑκάστοτε ἐκκλ. ζητημάτων, ἰθύνων δ' ἅμα καὶ τὰ κατὰ τὴν ἱ. μονὴν Σινᾶ, ἧς ἀπέμεινε καὶ ἐφεξῆς ἀρχιεπίσκοπος, αὐτοκαλούμενος «προστάτης τοῦ Σινᾶ». Ὁ ἴδιος συντάξας σύντομον περὶ ἑαυτοῦ βιογραφίαν ἐσημείου: «ἴθυνεν οὖν τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἐφ' ὅλους χρόνους τέσσαρας, ἀλλ' ἕνεκα τῆς πολυφρόντιδος καὶ πολυωδύνου θέσεως ταύτης ἀσθενήσας καὶ ἀπαυδήσας καὶ παραιτησάμενος περιώρισεν ἑαυτὸν ἐν μόνῃ τῇ προτέρᾳ ποιμαντικῇ διακονήσει διέπων μέχρι τοῦδε τὰ τοῦ Σιναίου ὄρους». Ἀσθενήσας σοβαρῶς περὶ τὰ τέλη τοῦ 1858 μετεκομίσθη εἰς τὸν παρὰ τὸ Σιν. μετόχιον συγγενικὸν αὐτοῦ οἶκον, ἐν ᾧ καὶ ἀπέθανε τὴν πρωΐαν τῆς 5 Ἰανουαρίου 1859. Ὁ νεκρὸς ἐνθρονισθεὶς κατὰ τὸ σύστημα τῶν ἐν ἐνεργείᾳ θνησκόντων πατριαρχῶν ἐξετέθη εἰς προσκύνησιν τοῦ λαοῦ αὐθημερὸν μὲν ἐν τῷ ἱ. ναῷ τοῦ Σιν. μετοχίου, τὴν δὲ ἐπιοῦσαν ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ, ἔνθα ἐψάλη ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία, καὶ τὴν ἑπομένην 7 ἱ. μηνὸς μετακομισθεὶς εἰς τὴν ἱ. μονὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἐτάφη ἐκεῖ. Τῇ 19 Σ/βρ. 1865 προεξάρχοντος τοῦ Σιναίου Κυρίλλου ἐγένετο ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων καὶ ἡ μεταφορὰ ἔπειτα αὐτῶν εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ. Ἡ εἰκὼν τοῦ Κωνσταντίου εὕρηται ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ΚΠόλεως, ἐπὶ τοῦ κενοῦ δὲ ἤδη τάφου αὐτοῦ ἀναγινώσκεται τὸ ἐπιτύμβιον τόδε [179]):

Τοῦ πατριάρχου εὐκλεοῦς Κωνσταντίου
Σκῆνος μὲν ἐν γῇ τῇδε νῦν ἀμπάζεται·
Πηγῆς δὲ ναὸς οὗ δομήτωρ ἦν ὅδε,
Τυμβῆρες οἱ ἕστηκε σῆμα κειμένῳ·

---

179) ***Μ Γεδεὼν*** πατρ. ἱστ. μνημεῖα ὡς ἄνωτ' σ. 19 ἑξ. — ***Κώδ.*** Π. Ἀρχ. ΙΣΤ' 119. ΙΖ' 1. — ***Δελικάνη*** κλπ. τόμ. Β' σ. 57. — Κωνσταντίου Α' τοῦ ἀπὸ Σιναίου βιογραφία καὶ συγγραφαὶ αἱ ἐλάσσονες ὑπὸ ***Θεοδ. Μ Ἀριστοκλέους.*** ΚΠολις. 1866. — ***Εὐγενίου ἱερέως*** ἡ Ζωοδόχος Πηγὴ κλπ. σ. 98. 100. 101. 104. 123. — Ἡ ἱ. μονὴ τοῦ ὄρους Σινᾶ ὑπὸ ***Κ. Παπαμιχαλοπούλου.*** Ἀθῆναι. 1932. σ. 348. 424. — Περὶ ***Κωνσταντιου Α'*** ὅρα καί: ***Μαθᾶ*** 291.— ***Βυζ.*** Β' 456. — ***Γεδεὼν*** Π. Πίν. 689. — ***τοῦ αὐτοῦ*** κανον. διατ. Β' 184 ἑξ. — ***τοῦ αὐτοῦ*** χρονικὰ τοῦ πατρ. οἴκου κλπ. σ. 98. 104. 187. — ***Δελικάνη*** Β' 57 ἑξ. 248 ἑξ. 525 ἑξ. 620 ἑξ. Γ' 247. 541 ἑξ. 745 ἑξ. — ***Ἐκκλ. Ἀλ.*** Α' 76. Β' 328. ΙΗ' 36. 312. — ***Ὀρθοδ.*** Γ' 33.—

Τοῦ δὲ εὐκλεοῦς ἔπαυλις ἔσται πᾶς τόπος
Σινᾶ μεσηγὺς ἠδὲ ρωσσίδος χθονός.
Καὶ κλαύσεται μὲν πᾶς πένης τὸν προστάτην,
Μοῦσαί τε πενθήσουσι τὸν μουσηγέτην
Φρούραρχον αὖ τε πίστεως Ἐκκλησία
Αὐτὸς δ' ἐν οὐρανοῖσι κρεισσόνων μέτα,
Πόνων ἀμοιβὰς πρὸς Θεοῦ κομίζεται.

,αωνθ´ ἰανουαρίου ζ´.

84) ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ Β´

Εἰς ἐπιβράβευσιν τῶν γενομένων ραδιουργιῶν καὶ ἐπιστέγασιν τῶν ἐπακολουθησασῶν εἰσηγήσεων ἐπεβλήθη ἔξωθεν ἡ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἄνοδος τοῦ μ/του πρώην Τορνόβου **Κωνσταντίου**, ψηφισθέντος **αὐθημερὸν** τῆς παραιτήσεως Κωνσταντίου Α´, καὶ τῇ **ἑπομένῃ** καββαδοφορέσαντος καὶ ἐνθρονισθέντος, πάντων ἀπορούντων. Μετὰ τέσσαρας μῆνας, καὶ ἀκριβῶς τῇ 20 Δ/βρ. ἰ. ἔ., ἠξιώθη τῆς τιμῆς ὅπως ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τοῦ σουλτάνου Μαχμοὺτ καὶ παρασημοφορηθῇ ὑπ' αὐτοῦ. Τὸ γεγονὸς τοῦτο διαιωνίζων διὰ πατριαρχ. καὶ συνοδ. **τόμου** ἀνέγραφε σὺν ἄλλοις καὶ τὰ ἑξῆς: «... ἃ γὰρ οὐδὲ ἐν ἐλπίσι ποτὲ ἠξίωται τὸ ἡμέτερον γένος καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐπεθύμησαν ἰδεῖν καὶ οὐκ εἶδον, ηὐτύχηται ἤδη ἀθρόον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις προνοίᾳ πάντως τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ... Ἡ γὰρ αὐτοκρατορικὴ μεγαλειότης... τὴν περὶ ἡμᾶς καὶ τὸ ἡμέτερον γένος βασιλικὴν εὐμένειαν ἐπιδεικνυμένη ἠξίωσε σήμερον κατὰ τὴν κ´ τοῦ τρέχοντος δεκεμβρίου δι' **ἐπισήμου προσκλήσεως ἐν αὐτοπροσώπῳ παρουσίᾳ ἐμφανισθέντας ἡμᾶς ἐνώπιον τοῦ θεοστηρίκτου βασιλικοῦ αὐτῆς θρόνου καὶ τὸν πανέκλαμπρον αὐτοῦ πόδα κατασπασθέντας** ἐνηχηθῆναι αὐτηκόους τῆς εὐμενεστάτης βασιλικῆς αὐτῆς προσλαλιᾶς, ἀγαθὰ μὲν καὶ πρὸς ἡμᾶς καὶ εὐνοίας καὶ

Θεολογία Δ' 182 — Vailhé 1313. 1435. — ***Φ. Βαφείδου*** ἐκκλ. ἱστ. Γβ' σ. 208. 217. 250. — ***Κ. Σάθα*** Νεοελλ. φιλολ. σ. 741 ἑξ. ἔνθα μνεία καὶ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ. — ***Α. Δ. Κυριακοῦ*** ἐκκλ. ἱστ. Γ' 51. 148. — ***Ἰ. Σοκολὼφ*** ἡ ἐκκλησία ΚΠόλεως κατὰ τὸν ιθ' αἰῶνα (ρωσσ.) 1904. Ι. 224. 522 ἑξ. — ***Ἀρχ. Χρ. Παπ.*** ἱστορ. ἐκκλ. Ἑλλ. Ἀθῆναι. 1920. σ. 43. 115. 116. 153. 156. 180. 183. 210. 241. 266. — Τὰ σωζόμενα ἐκκλ. συγγράμματα ***Κωνστ. τοῦ ἐξ Οἰκονόμων*** ὡς ἀνωτ. Β' 77' ἑξ. — Langlois Mont Athos σ. 56. — Diction. de théol. cathol. III. 1520. — Lebédev istoria grekovostotchnoi tzerkvi pod vlastin turok St. Petersb. — Basili otcherkv Konstantinopolita St. Pet. 1835 II. 152.

βασιλικῆς ἐπικλίσεως ἐκφαντορικά, αἴσια δὲ καὶ πρὸς τὸ ἡμέτερον γένος ἐπαγγελλομένης, ἃ δὴ καὶ ἐναργέστερον διατρανοῦσα ἐτίμησεν ἡμᾶς καὶ **δι' ἐπιθέσεως λαμπροτάτου καὶ λίθοις πολυτίμοις κεκοσμημένου βασιλικοῦ παρασήμου**».

Ὁμολογουμένως τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν ἦτο ἄμοιρον σημασίας, διότι τὸ πρῶτον ἀπὸ τοῦ τραγικοῦ θανάτου Παρθενίου Γ′ († 24 Μαρτ. 1657) ἐνεφανίσθη πατριάρχης ἐνώπιον τοῦ σουλτάνου, ἀπονείμαντος μάλιστα αὐτῷ καὶ τὸ ἀδαμαντοκόλλητον Ἰφτιχάρ, πρώτην φορὰν δημιουργηθέντος τότε καὶ ἐν Τουρκίᾳ τοῦ θεσμοῦ τῶν παρασήμων. Παρὰ πάσας ὅμως τὰς ἐνδείξεις ταύτας βασιλικῆς εὐνοίας πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ πατριάρχου ἡ ἐναντίον αὐτοῦ καταφορὰ τῆς Ἐκκλησίας, πολλὰ καταλογιζομένης αὐτῷ, ὁσημέραι ηὔξανε φθάσασα μέχρις ἐκζητήσεως ἀδείας πρὸς ἐκλογὴν νέου πατριάρχου, ὅπερ καὶ ἐπετεύχθη. Καὶ οὕτως ὁ Κωνστάντιος ἐξέπεσε τοῦ θρόνου τῇ *26 Σ/βρ. 1835*, μεταβὰς δὲ εἰς τὸν ἐν Μ. Ρεύματι ἰδιόκτητον αὐτοῦ οἶκον ἐφησύχαζεν ἐκεῖ μέχρι τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Ἀπέθανε τῇ 27 Ἰουνίου 1859 ταφεὶς ἐν τῷ κοινοτικῷ ἱ. ναῷ τῶν Παμμεγίστων Ταξιαρχῶν. Τῇ 13 Ν/βρ. 1906 Ἰωακεὶμ Γ′ κατέθηκεν ἐν ἐπὶ τούτῳ κοινῷ τάφῳ τὰ ἐν λάρναξιν ἀναπαυόμενα λείψανα τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντίου Β′ καὶ Γρηγορίου ΣΤ′, ἐπιγραφέντος ἅμα τοῦ κάτωθι ἐπιτυμβίου [180]:

Τόδ' ἐκκλησία ἡ Χριστοῦ ἐδείματο
σῆμ' ἱερᾶς μνήμης σεπτῶν πατριαρχῶν
ἐν κώμῃ τῇδε κοιμηθέντων ἐν Χριστῷ.
Κωνστάντιος μὲν δεύτερος Τορνόβου πρὶν
ἐπ' ἔτος μόλις τῶν κοινῶν πρωτοστατῶν
ἀπέλιπε τοὺς δυσβαστάκτους οἴακας·
Γρηγόριος ὁ ἕκτος δὲ τὸ πρότερον
Πελαγωνείας καὶ Σερρῶν ποιμὴν καλὸς
δὶς ἐκλεΐσθη πρότυπον πατριαρχῶν
καὶ πρόμαχος θεσμῶν ἁγίων εὐσταθής·
ὧν τὰ ὀστᾶ γηΐνου σκήνους λείψανα

---

180) ***Μ. Γεδεὼν*** πατρ. ἱστορ. κλπ. ὡς ἀνωτ. σ. 24 ἑξ. — ***Ἐκκλ. Ἀλ.*** Α′ 76. Β′ 52. 330. ΙΘ′ 312. 383. Κ′ 138. ΚΣΤ′ 582. — ***Μαθᾶ*** 295. — ***Βυζ.*** Β′ 546. — ***Δελικάνη*** Β′ 253. Γ′ 247. 543 ἑξ. — ***Ὀρθοδ.*** Γ′ 33. Ε′ 65. — ***Θεολογία*** Δ′ 182. — **Vailhé** 1313. 1435. — ***Θ. Μ. Ἀριστοκλέους*** συγγρ. ἐλάσσονες κλπ. ὡς ἀνωτ. σ. 17. 67. — ***Γεδεὼν*** Π. Πίν. 692. — ***Ἀραβαντινοῦ*** χρονογραφία Ἠπείρου Β′ σ. 18. — ***Φ. Βαφείδου*** ἐκκλ. ἱστ. Γβ′ 208. — ***Εὐγενίου ἱερέως*** ὡς ἀνωτ. σ. 101. — ***Α′ μέρος*** τῆς ἡμετέρας συμβολῆς εἰς τοὺς πατρ. καταλ. ΚΠόλεως σημ. 275. — ***Γεδεὼν*** Π. Πίν. σ. 692.

ἐκ τάφων ὧδ' ἀνεκομίσθη εὐλαβῶς·
'Ιωακεὶμ ὁ τρίτος δὲ τελεταρχῶν
τοῖς προκατόχοις τῶν δικαίων στεφάνων
παρὰ Θεοῦ ᾐτεῖτο καὶ εἰρήνευσιν
τῆς 'Εκκλησίας ἀπὸ σάλου δυσσεβῶν.

'Ετελέσθη ἡ ἀνακομιδὴ
τῇ ιγ' τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου ,αωστ'.

* * *

'Υπόμνημα ἐκλογῆς Κωνσταντίου Β' τοῦ ἀπὸ πρ. *Τορνόβου* [181]).

Καὶ φυτὸν ἀεὶ ῥίζης . . . . . ἅτε δὴ τοῦ ἐν αὐτῷ πατριαρχικῶς προϊσταμένου κυρίου Κωνσταντίου ἐκπεσόντος αὐτοῦ ὑψηλῷ προσκυνητῷ κελεύσματι . . . . ., τῇ συμφώνῳ συγκαταθέσει . . . . τοῦ ἐκλαμπροτάτου, φαμέν, αὐθέντου κυρίου Στεφάνου Βογορίδη, τοῦ πανευγενεστάτου ἄρχοντος μεγάλου λογοθέτου κυρίου Νικολάου 'Αριστάρχη, τοῦ εὐγενεστάτου ἄρχοντος κομίσου κυρίου Παναγιωτάκη 'Αγγελοπούλου . . . . πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τὸν πανιερώτατον καὶ θεοπρόβλητον μητροπολίτην πρώην Τορνόβου κύριον Κωνστάντιον . . . ., βον δὲ τὸν Γρηγόριον καὶ γον τὸν Δοσίθεον, ... παράστασιν.

,αωλδ' κατὰ μῆνα Αὔγουστον.

† 'Ο Χαλκηδόνος ***'Ιερόθεος*** — † ὁ Δέρκων ***Νικηφόρος*** — † ὁ Φιλαδελφείας ***Πανάρετος*** — † ὁ Μαρωνείας ***Δανιὴλ*** — † ὁ Κεστεντηλίου ***'Αρτέμιος*** — † ὁ Πόσνης ***Βενιαμὶν*** — † ὁ Βελλᾶς καὶ Πωγωνιανῆς ***'Ιωσήφ.***

* * *

'Υπόμνημα ἐκλογῆς Γρηγορίου ΣΤ' τοῦ ἀπὸ Σερρῶν [182]).

'Επ' οὐδενὸς ἂν τῶν ἀνθρωπίνων συστημάτων ἀμφισβητήσειε τις . . . . τῆς κατ' εὐσέβειαν ἐπισκέψεως. Ταύτῃ τοι καὶ ἤδη τοῦ πατριαρχεύσαντος κυρίου Κωνσταντίου δι' ὑψηλοῦ προσκυνητοῦ ὁρισμοῦ ἐκπτώτου γενομένου τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, ἐγγράφου δὲ ἐπιταγῆς γενομένης σύμπασιν ἡμῖν καὶ εὐμενοῦς ἀδείας ἐπιδοθείσης, ἐλέει βασιλικῷ, κατὰ τὰ ἐπικεχορηγημένα τῷ γένει ἡμῶν ὑψηλὰ προνόμια, ἑλέσθαι πατριάρχην ἀνάλογον τῷ ὑπερτάτῳ τούτῳ ἀξιώματι, σύνοδος περὶ τούτου τῇ ὑστεραίᾳ συνεκροτήθη ἐν τῷ μεγάλῳ συνοδικῷ τῶν πατριαρχείων ὑπερτελεστάτη πάντων ἡμῶν τῶν ἐν τῇ βασιλευούσῃ ἐνδημούντων συναδελφῶν ἁγίων ἀρχιερέων, παρουσιάζοντος ἐν αὐτῇ τοῦ τε ἐκλαμπροτάτου αὐθέντου κυρίου Στεφάνου Βογορίδη, τοῦ πανευγενεστάτου ἄρχοντος μεγάλου λογοθέτου κυρίου Νικολάου 'Αριστάρχη μετὰ τῆς λοιπῆς εὐγενοῦς χορείας, τοῦ εὐαγοῦς κλήρου, τῶν τιμιωτάτων

181) ***Κώδ.*** Π. 'Αρχ. ΙΔ' 237. — Τὸ «ὑπόμνημα» τοῦτο εἶνε κατὰ τὰ λοιπὰ ἀπαράλλακτον πρὸς τὸ τοῦ ***Κωνσταντίου Α'.***

182) ***Κώδ.*** Π. 'Αρχ. ΙΔ' 263. — ***'Εκκλ. 'Αλ.*** Α' 52. — 'Η ἀρχὴ τοῦ «ὑπομνήματος» ὁμοία σχεδὸν πρὸς τὴν τοῦ «ὑπομνήματος» ***Γερασίμου Γ'.***

ἐφόρων καὶ ἐπιτρόπων τοῦ κοινοῦ καὶ τῶν προκριτωτέρων ἀφ' ἑκάστου τῶν εὐλογημένων ρουφετίων καὶ τῇ ἐπικλήσει τῆς χάριτος τοῦ παναγίου καὶ τελεταρχικοῦ Πνεύματος συνδιασκεψάμενοι ἐν εἰλικρινεῖ γνώμῃ τίς ἂν εἴη ὁ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἀξίως προστησόμενος, ἄριστα καὶ κατὰ σκοπὸν συμφέροντα τά τε κοινὰ καὶ τὰ ἴδια διοικήσων, ἐγρηγόρως καὶ ὀμμάτων βολαῖς ἀγρύπνως τὰ πάντα ἐπισκεψόμενος, καὶ τὴν ἀπαιτουμένην ἑκάστῳ παραμυθίαν εὐεπιβόλῳ διανοίᾳ καὶ εὐσταθεῖ φρονήματι, οἷός τε καὶ νοῆσαι καὶ διαπράξασθαι, ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν ἑνὶ φρονήματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ ἐξελεξάμεθα τὸν πανιερώτατον καὶ ἐλλογιμώτατον καὶ θεοπρόβλητον μητροπολίτην Σερρῶν, ὑπέρτιμον καὶ ἔξαρχον πάσης Μακεδονίας, περισπούδαστον καὶ ἐπιπόθητον ἡμῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφὸν κύριον κύριον Γ ρ η γ ό ρ ι ο ν, ὡς τῶν λοιπῶν ἁπάντων προέχοντα θεοσεβείᾳ καὶ ἀμέμπτῳ πολιτείᾳ ἐμφαιδρυνόμενον, συνέσει τε καὶ φρονήσει κεκοσμημένον, λόγῳ καὶ παιδείᾳ καὶ μαθήσει ἀπηρτισμένον, ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἐν τοῖς κόλποις τῆς κοινῆς ἡμῶν μητρὸς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας ἐντεθραμμένον καὶ τὴν σύστασιν αὐτῆς διακαῶς ποθοῦντα, ἅτε δὴ λόγῳ καὶ ἔργῳ τέως ὠφελήσαντα αὐτῇ ὅση δύναμις, καὶ κοσμήσαντα τὴν ἱερὰν τῶν ἀρχιερέων ὁμήγυριν, καὶ τὰς ἐμπιστευθείσας αὐτῷ δύο ἐπαρχίας θεοφιλῶς ἐπισκεψάμενον καὶ μόνον ἱκανὸν ἐν τοῖς παροῦσι καιροῖς, καθ' οὓς ἡ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων κατάστασις, ὥς τις οἰκία καταπεσοῦσα, τὴν ἐκ νέου ἀνέγερσιν ἐπιζητεῖ. Ὅθεν καὶ κατὰ κοινὴν δεητικὴν ἡμῶν καὶ παντὸς τοῦ γένους πρόσκλησιν καὶ ἔκδοσιν ὑψηλοῦ βασιλικοῦ προσκυνητοῦ ὁρισμοῦ εὐμενῆ καὶ ἀνάλογον τῆς ἐκ μέρους ἡμῶν καὶ παντὸς τοῦ γένους ἐξαιτητικῆς δουλικῆς ἀναφορᾶς πρὸς τὸ βασίλειον κράτος, πρὸς δὲ καὶ δι' ἐξάρχου, ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἀποσταλέντος, μετακληθεῖσα ἡ αὐτοῦ σεβασμιωτάτη παναγιότης ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν, καὶ ὡς ἔαρ ποθεινὸν πᾶσαν ἀθυμίας ἀχλὺν διασκεδάσαν ἐπιφανεὶς τῇ ἐκκλησίᾳ διὰ τῆς συνήθους περιβολῆς τοῦ ἐκλάμπρου βασιλικοῦ καββαδίου, ἐνίδρυται σήμερον εὐκλεῶς ἐπὶ τοῦ ἁγιωτάτου πατριαρχικοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, παναγιώτατος καὶ σεβασμιώτατος ἡμῶν αὐθέντης καὶ δεσπότης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης νομίμως καὶ κανονικῶς ἐπιγνωσθεὶς πᾶσιν ἡμῖν καὶ παντὶ τῷ γένει μετὰ χαρᾶς ἀνεκλαλήτου ἐκ βαθέων καρδίας συνεπευχομένοις, ὅπως ἡ φιλάγαθος πρόνοια τοῦ Ὑψίστου, ἡ ἐπιδοῦσα ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν καὶ ταῦτα πανσόφως οἰκονομήσασα χαρίσηται ἡμῖν τὴν αὐτοῦ σεβασμιωτάτην παναγιότητα, σῴαν, ἔντιμον, ὑγιᾶ, ὀρθοτομοῦσαν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, ἐντείνουσαν ἐν πᾶσι καὶ κατευοδουμένην καὶ ἀστεμφῶς ἐρηρεισμένην ἐπὶ τῆς ἁγιωτάτης οἰκουμενικῆς ταύτης περιωπῆς μέχρι τερμάτων ζωῆς ἐπιμηκίστου, πρὸς κοινὴν ἡμῶν πάντων παραμυθίαν, εὔκλειαν διηνεκῆ τῆς ἁγίας αὐτοῦ ἐκκλησίας, καὶ εἰρηναίαν διαγωγὴν Θεῷ εὐάρεστον, καὶ κοινὴν ὠφέλειαν καὶ προστασίαν παντὸς τοῦ χριστωνύμου πληρώματος. Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν καὶ διηνεκῆ παράστασιν κατέστρωται ἐν τῷ παρόντι ἱερῷ κώδικι τὸ παρὸν ἡμῶν ἀρχιερατικὸν ὑπομνηματιστικὸν γράμμα.

͵αωλε'ι κατὰ μῆνα ὀκτώβριον, ἐπινεμήσεως θ'.

† Ὁ Ἐφέσου ***Χρύσανθος*** — † ὁ Ἡρακλείας ***Διονύσιος*** — † ὁ Νικομηδείας ***Πανάρετος*** — † ὁ Χαλκηδόνος ***Ἱερόθεος*** ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ σεβ. γέροντος Δέρκων — † ὁ Θεσσαλονίκης ***Μελέτιος*** — † ὁ πρόεδρος Ἀγκύρας

— † ὁ Δράμας **Γερμανός** — † ὁ Διδυμοτείχου . — † ὁ Σοφίας **Παΐσιος** — † ὁ **Ἰωσήφ** — † ὁ Κεστεντηλίου **Ἀρτέμιος**.

*
* *

Παραίτησις Γρηγορίου ΣΤ´ (τὸ α´) [183].

Ἐπειδὴ οὕτως ἔδοξε τῇ παναγάθῳ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ, νευσάσῃ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ κραταιοτάτου καὶ γαληνοτάτου ἡμῶν ἄνακτος, ὥστε ἐνδοῦναι εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνου ἀπομάκρυνσιν ἡμῶν, ὃ δὴ καὶ πρὸ πολλοῦ ἡμῖν ἐξ αὐθορμήτου διαθέσεως ἦν εὐκτὸν διά τε τὰ πολύτυρβον αὐτοῦ καὶ πολύμοχθον, καὶ διὰ τὸ ἀσθενὲς τοῦ σώματος ἡμῶν, ἀπεδεξάμεθα λίαν εὐπειθῶς καὶ εὐγνωμόνως, ὡς φωνὴν θείαν, τὴν τοιαύτην τοῦ βασιλείου κράτους ἀπόφασιν. Ἐφ᾽ ᾧ καὶ προηγουμένως τῷ μὲν προνοητῇ τῶν ἁπάντων Θεῷ, ὡς πρὸς τὸ συμφέρον πάντως γενέσθαι τὰ καθ᾽ ἡμᾶς εὐδοκήσαντι, ἀποδιδόντες ἀπὸ ψυχῆς λίαν εὐγνώμονος τὴν ὀφειλομένην δόξαν, τῷ δὲ βασιλείῳ κράτει μυρίας ὅσας τὰς χάριτας ὁμολογοῦντες, ἐφ᾽ οἷς καὶ ἐσχάτως ἤδη ἐν τῇ ἀπὸ τῆς πατριαρχικῆς θέσεως ἡμῶν ἀπομακρύνσει κατ᾽ ἄπειρον βασιλικὸν αὐτοῦ ἔλεος ἡμῶν πρὸς ἄνεσιν ἐλεεῖ, εὐχὰς ἐγκαρδίους ἐν κατανύξει πολλῇ ἀναπέμπομεν πρὸς τὸν ὕψιστον ὑπὲρ τοῦ κραταιοτάτου, γαληνοτάτου καὶ εὐεργετικωτάτου ἡμῶν ἄνακτος σουλτὰν Ἀπτοὺλ Μετζὴτ ἐφέντη μας· ἑπομένως δὲ κατ᾽ ἀρχαίαν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν παραιτούμενοι οἰκειοθελῶς καὶ εὐαρέστως τοῦ πατριαρχικοῦ καὶ οἰκουμενικοῦ τούτου θρόνου, οὐ μὴν δὲ καὶ τῆς ἀρχιερωσύνης, προαγόμεθα εἰς ἐκπλήρωσιν θείας ἐντολῆς, ἥτις πολλῷ τῷ μέτρῳ παρὰ τῶν τὰ ὑψηλότερα διακατεχόντων πνευματικα ἐπαγγέλματα ἀπαραιτήτως ἐναπαιτεῖται, ἀφιέντες ἀπὸ βαθέων ψυχῆς πᾶσι κοινῶς, τοῖς ἐν Χ/τῷ ἡμῶν ἀδελφοῖς ἁγίοις ἀρχιερεῦσι, τοῖς τῷ ἱερῷ συγκαταλειγμένοις κλήρῳ, τοῖς τοῦ ἡμετέρου γένους προὔχοσι καὶ προκρίτοις, καὶ τοῖς λοιποῖς εὐσεβέσι καὶ ὀρθοδόξοις χριστιανοῖς, πάνθ᾽ ὅσα ἐν γνώσει ἢ ἀγνοίᾳ, ἐκ προθέσεως ἢ συναρπαγῆς καθ᾽ ἡμῶν τυχὸν διανοηθέντες παρελύπησαν, καὶ ἐκζητοῦντες ἀμοιβαίως παρὰ πάντων τὴν ἐγκάρδιον συγγνώμην εἰς ὅσα λόγῳ ἢ ἔργῳ, ἢ ὁπωσδήποτε ἐξ ἀνθρωπίνης κινηθέντες ἀσθενείας αὐτοὺς παρεπικράναμεν, ἐξαιτούμενοι ἅμα ἐκ μυχῶν καρδίας παρὰ τοῦ εἰρηνάρχου Θεοῦ τῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ εἰρήνην διηνεκῆ, γαλήνην ἀτάραχον, σύμπνοιαν ἄδολον, ἀγάπης ἀληθοῦς σύνδεσμον καὶ πανθ᾽ ὅσα κατὰ Χριστὸν σωτήρια πρὸς δόξαν μὲν Θεοῦ, καταρτισμὸν δὲ παντὸς τοῦ ὀρθοδόξου χριστωνύμου πληρώματος. Ἀφοσιούμενοι οὖν τελευταῖον τῇ κοινῇ μητρὶ ἁγίᾳ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, παρεχόμεθα τὴν παροῦσαν ἡμῶν ἰδιόχειρον καὶ ἐνυπόγραφον παραίτησιν ἐπισφραγίζοντες τῇ ἰδίᾳ ἡμῶν σφραγῖδι εἰς ἔνδειξιν.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αωμ´, φεβρουαρίου κ´.

† Ὁ πρώην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριος βεβαιοῖ.

---

183) *Κώδ.* ΙΔ´ 354. — ***Ἐκκλ. Ἀλ.*** Α´ 54.

*
* *

Ὑπομνηματιστικὸν Γράμμα περὶ τῆς β' εἰς τὸν θρόνον ἀνόδου τοῦ πρ. ΚΠόλεως Γρηγορίου ΣΤ' [184].

Παρὰ πᾶσι τοῖς εὐσεβέσι ἀνωμολόγηται περί τοῦ ἁγιωτάτου πατριαρχικοῦ, ἀποστολικοῦ καὶ οἰκουμενικοῦ θρόνου, ὅτι μέγιστον καὶ θεῖον τῳόντι ἔχει τὸ ἀξίωμα· μέγιστος μὲν γάρ, ὡς πρωτεύων τῇ τάξει πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν, κατὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας· θεῖος δὲ διὰ τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης θεῖον ὄντως ἀξίωμα τοῦ ἐν αὐτῷ ἀεὶ προϊσταμένου, ᾧ καὶ πρωτίστη ἐπιτέτραπται πνευματικὴ ἀρχή, ἥτις ὡς ἀπὸ ῥίζης γενναίας μυρίους ὅσους καὶ τῶν κατὰ μέρος ἐκκλησιῶν κλάδους ἀναγεννᾷ καὶ τέθηλεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τὰ βλαστήματα, εὐθαλέσι φύλλοις τῆς εὐσεβείας κομῶντα, καὶ βρίθοντα τοῖς τῆς ὀρθοδοξίας καρποῖς. Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ ὁ ἁγιώτατος οὗτος πατριαρχικὸς καὶ οἰκουμενικὸς θρόνος διέμενεν ἀπροστάτευτος, ἅτε δὴ τοῦ ἐν αὐτῷ προϊσταμένου παναγιωτάτου πατριάρχου πρώην Κωνσταντινουπόλεως κυρίου Σωφρονίου τῇ τετάρτῃ τοῦ παρελθόντος δεκεμβρίου μηνὸς ἀπαλλαγέντος ἀπ' αὐτοῦ ὑψηλῇ ἀνακτορικῇ ἐπινεύσει, καθὰ ἐν τῇ ἀντικρὺ κατεστρωμένῃ οκειοθελεῖ αὐτοῦ παραιτήσει φαίνεται, τῆς δὲ τοῦ κανονικοῦ αὐτοῦ διαδόχου ἀντικαταστάσεως διατυπουμένης σαφῶς ὑπὸ τοῦ ἐν ἰσχύϊ κανονισμοῦ, κατὰ ταῦτα καὶ ἐπ' αἰσίοις ἤδη προέβη ἡ πατριαρχικὴ ἀποκατάστασις, περὶ ἧς καὶ τὸ παρὸν ἡμῶν ἀρχιερατικὸν ὑπομνηματιστικὸν γράμμα ἐν τῷ παρόντι ἐκτέθειται. Πρῶτον μὲν οὖν συνῳδὰ τῷ κανονισμῷ, διορισθέντος τοποτηρητοῦ τοῦ χηρεύοντος οἰκουμενικοῦ θρόνου τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου Κορυτζᾶς κυρίου Νεοφύτου, προσκληθεῖσαι δι' ἐγκυκλίων ἐπιστολῶν ἀπεστάλησαν ἐν δελτίοις ἐσφραγισμένοις αἱ περὶ διαδόχου γνῶμαι τῶν ἀποδημούντων ἁγίων ἀρχιερέων· τῇ δὲ γ' τοῦ ἐνεστῶτος μηνὸς συγκροτηθείσης ἐν τῷ μεγάλῳ τῶν πατριαρχείων συνοδικῷ τῆς πρώτης συνεδριάσεως τῆς γενικῆς ἐκλογικῆς συνελεύσεως, ἐπακριβῶς τῷ καθορίζοντι τὸν προσωπικὸν αὐτῆς σχηματισμὸν τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κανονισμοῦ, ἀνεγνώσθησαν ἀποσφραγισθέντα ἐνώπιον καὶ εἰς ἐπήκοον πάντων τὰ ἀρχιερατικὰ δελτία, ἀφ' ὧν ἀνεφάνη προαχθεὶς ἀριθμὸς ἐκλεξίμων δέκα ἑπτὰ ἐκ τοῦ συνόλου τῶν τε χρηματισάντων παναγιωτάτων πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ἐν ἐπαρχίαις ἀρχιερατευόντων· τοῦ δὲ καταλόγου τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, μετὰ τὸ ἐμφανισθῆναι τῇ ὑψηλῇ Πύλῃ ἐπιστραφέντος ἀπαραλλάκτου, σήμερον τῇ ι' τοῦ ἐνεστῶτος μηνὸς συνελθούσης αὖθις ἐν δευτέρᾳ συνεδριάσει ἁπάσης τῆς ἐκλογικῆς συνελεύσεως, καὶ ψηφοφορίας γενικῆς μυστικῆς γενομένης ἐφ' ἑνὸς ἑκάστου τῶν ἐν τῷ καταλόγῳ δέκα ἑπτὰ ἐκλεξίμων, πρὸς ἀνάδειξιν τῶν τριῶν ὑποψηφίων τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, προεκρίθησαν ἐξ ἁπάντων διὰ τοῦ μέτρου τῆς πλειοψηφίας καὶ ἐξελέγησαν οἵ τε παναγιώτατοι καὶ σεβασμιώτατοι πατριάρχαι πρώην Κωνσταντινουπόλεως ὁ κύριος Γρηγόριος καὶ ὁ κύριος Ἄνθιμος καὶ ὁ σεβασμιώτατος μητροπολίτης Χαλκηδόνος κύριος Γεράσιμος. Ἡμεῖς δὲ οἱ ἐνδημοῦντες ἀρχιερεῖς αὐθωρεὶ κατελθόντες ἐν τῷ πανσέπτῳ πατριαρχικῷ ναῷ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος

---

[184]) *Κώδ.* Π. Ἀρχ. ΞΖ' 1.

Γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου, συνελθόντων ὁμοῦ καὶ παρεστώτων καὶ πάντων τῶν τῆς συνελεύσεως λαϊκῶν μελῶν, καὶ πλήθους πολλοῦ χριστιανῶν, εὐχάς τε πρὸς Κύριον ἀνεπέμψαμεν ἐν κατανύξει ψυχῆς, καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διατύπωσιν τῇ ἐπικλήσει τοῦ παναγίου Πνεύματος ἀνεδείξαμεν διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας τὸν ἐν πλειοψηφίᾳ θεόθεν ὑποδειχθέντα καὶ προβληθέντα σεβασμιώτατον πατριάρχην πρώην Κωνσταντινουπόλεως κύριον κύριον Γ ρ η γ ό ρ ι ο ν, ὃν καὶ παναγιώτατον ἡμῶν δεσπότην καὶ οἰκουμενικὸν πατριάρχην ἀναγνωρίζομεν αὖθις καὶ ἀνακηρύττομεν ἐν ὥραις αἰσίαις καὶ ἐλπίσι χρησταῖς ἡμῶν τε καὶ παντὸς τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν γένους, δεόμενοι ἐκ βαθέων καρδίας, ὅπως ἡ ταῦτα πανσόφως οἰκονομήσασα φιλάγαθος τοῦ Ὑψίστου πρόνοια χαρίσηται ἡμῖν τὴν αὐτοῦ θειοτάτην παναγιότητα ἄνοσον, ὑγιᾶ, μακροημερεύοντα καὶ ἀστεμφῶς ἐρηρεισμένον ἐπὶ τοῦ ἁγιωτάτου πατριαρχικοῦ ἀποστολικοῦ καὶ οἰκουμενικοῦ θρόνου μέχρι τερμάτων ἐπὶ μηκίστου ζωῆς, πρὸς κοινὴν ἡμῶν χαράν, δικαίαν τε εὔκλειαν καὶ καύχημα τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας καὶ κοινὴν πνευματικὴν ὠφέλειαν καὶ προστασίαν τοῦ χριστιανικοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος. Ἐφ' ᾧ καὶ τὸ παρὸν ἡμῶν ἀρχιερατικὸν ὑπόμνημα κατέστρωται ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας εἰς ἔνδειξιν διηνεκῆ καὶ παράστασιν μόνιμον.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αωξζ', κατὰ μῆνα φεβρουάριον, ἐπινεμήσεως ι'.

† Ὁ Ἡρακλείας ***Πανάρετος*** — † ὁ Κυζίκου ***Νικόδημος*** — † ὁ Νικομηδείας ***Διονύσιος*** — † ὁ Νικαίας ***Ἰωαννίκιος***. — ὁ Χαλκηδόνος ***Γεράσιμος*** — † ὁ Δέρκων ***Νεόφυτος*** — † ὁ Προύσης ***Κωνστάντιος*** — † ὁ Πελαγωνείας ***Βενέδικτος*** — † ὁ Φιλιππουπόλεως ***Πανάρετος*** — † ὁ Βιδύνης ***Παΐσιος*** — † ὁ Γάνου καὶ Χώρας ***Χρύσανθος*** — † ὁ Λήμνου ***Ἰωακείμ*** — † ὁ Κορυτσᾶς ***Νεόφυτος*** — † ὁ Στρωμνίτσης ***Ἱερόθεος*** — † ὁ Κώου ***Κύριλλος*** — † ὁ Φαναριοφερσάλων ***Νεόφυτος*** — † ὁ Ρασκοπρεσρένης — † ὁ ....

* * *

Βεζυρικὸς τεσκερὲς περὶ ἀποδοχῆς τῆς παραιτήσεως Γρηγορίου ΣΤ' [185]).

Ἐπειδὴ τὰ πασίδηλα σεβαστὰ προσόντα τοῦ εὐγενοῦς ἀτόμου της, ἅτινα καὶ ἐξετιμήθησαν πάντοτε δεόντως παρὰ τῇ ὑψηλῇ κυβερνήσει, προεκάλουν ἀληθῶς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς εἰς τὴν περιωπὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς προεδρείας διαμονῆς της, διὰ τοῦτο δὲν ἐνεκρίθη μέχρι τοῦδε ἡ παραδοχὴ τῆς ἀπό τινος ἤδη χρόνου, ἐγγράφως τε καὶ προφορικῶς, ἐξαιτηθείσης παραιτήσεώς της. Ἀλλ' ἐπειδή, ἐνῷ ἡ ὑψηλὴ κυβέρνησις προσεπάθει εἰς τὴν κατὰ τὸ ἐφικτὸν διόρθωσιν καὶ ἄρσιν (καθ' ὅσον δύναται νὰ ἀφορᾷ αὐτήν) τῶν αἰτίων, ἅτινα προτείνει ὅτι ἀναγκάζουσιν αὐτὴν ἵνα ζητῇ τὴν ἐκ τῆς ἐπισήμου ταύτης θέσεως τῆς πατριαρχείας ἀπομάκρυνσίν της, ἐξῃτήσατο ταύτην καὶ αὖθις κατ' ἐπανάληψιν λόγῳ σωματικῶν τινων αἰτιῶν, προὐτάθη τοῦτο μεταξὺ τῶν ὑπουργῶν· καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐντελὴς ἀνάρρωσις

---

115) ***Β. Καλλίφρονος*** ἐκκλησιαστικὴ ἐπιθεώρησις. ΚΠολις. 1871. περίοδος Β' τόμ. Α' σ. 7. — ***Ἐκκλ. Ἀλ.*** Β' 571.

τῆς ὑγείας της ἐθεωρήθη ὡς ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς ἡσυχίας, ἀπεφασίσθη τέλος πάντων κατ' ἀνάγκην καὶ μετὰ θλίψεως ἡ παραδοχὴ τῆς ἠτιολογημένης εὐγενοῦς αἰτήσεώς της, περὶ ἧς καὶ ἐξαιτηθείσης τῆς ὑψηλῆς ἀδείας, ἐπειδὴ ἐξεδόθη ἐπ' αὐτῆς ὑψηλὸς αὐτοκρατορικὸς ἰραδές, σπεύδω νὰ κοινοποιήσω αὐτῇ τοῦτο, δραττόμενος συγχρόνως τῆς εὐκαιρίας ταύτης ἵνα ἐπαναλάβω καὶ αὖθις τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πρὸς αὐτὴν ὑπολήψεως καὶ σεβασμοῦ.

1288 Ρεμπιοὺλ-ἀχὴρ 3 — Ὁ πρωθυπουργὸς
(9 Ἰουνίου 1871) — *Ἀλῆ*

(ἀκολουθεῖ).

ΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΒΟΥΔΟΥΡΗ

ΟΙ ΜΟΥΣΙΚΟΙ ΧΟΡΟΙ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΚΑΤΩ ΧΡΟΝΟΥΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου).

Οἱ πατριαρχικοὶ ψάλται, ἀποτελοῦντες τὴν ἀκολουθίαν τοῦ πατριάρχου, χοροστατοῦντος τούτου ἐκτὸς τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ ἤτοι εἰς ναοὺς ἐνοριακούς [34]), ἐχοροστάτουν καὶ ἔψαλλον καὶ ἐκεῖνοι [35]) ἐν τοῖς ναοῖς τούτοις. Διὰ τὰς χοροστασίας δὲ ταύτας οὐδὲν φιλοδώρημα ἐδίδετο εἰς τοὺς ψάλτας τοῦ πατριάρχου· τοῦτο ὅμως δὲν ἀπετέλει καὶ γενικὸν κανόνα, διότι πολ-

[34]) Εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν ἦτο σπάνιον ὁ πατριάρχης νὰ χοροστατῇ ἐκτὸς τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ· ἐν τούτοις ἦτο καθιερωμένον εἰς τέσσαρας μόνον ναοὺς τῶν ἐνοριῶν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς νὰ χοροστατῇ: α΄ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Νικολάου· ἀφ' ἑσπέρας μὲν ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Γαλατᾶ, κατὰ δὲ τὴν πρωΐαν ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Τζιμπαλί. β΄ κατὰ τὸν ἑσπερινὸν τῆς Κυριακῆς τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῶν Χίων ἐν Γαλατᾷ, ὅπου χοροστατούντων καὶ τῶν συνοδικῶν ἀρχιερέων ἐτελεῖτο μνημόσυνον τῶν κτιτόρων καὶ εὐεργετῶν τοῦ ναοῦ· καὶ γ΄ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Εἰσοδίων, 21 νοεμβρίου, εἰς τὸν ναὸν τῶν Εἰσοδίων τῆς Παναγίας ἐν Σταυροδρομίῳ. Ἀπὸ Σωφρονίου τοῦ Γ΄ (1863) ἐθεσπίσθη κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην νὰ τελῆται πατριαρχικὴ καὶ συνοδικὴ λειτουργία ἐν τῇ Παναγίᾳ τοῦ Πέραν. Προσέτι ἦτο καθιερωμένον νὰ τελῆται πατριαρχικὴ καὶ συνοδικὴ λειτουργία καὶ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς τοῦ Μπαλουκλῆ, κατὰ τὴν μετὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἀκολουθοῦσαν Κυριακήν. Ἡ τάξις αὕτη ἐτηρεῖτο μέχρι τῆς πατριαρχείας Ἰωακεὶμ τοῦ Β΄ (1878)· ἐν τοῖς κατόπιν καιροῖς ἕκαστος πατριάρχης ἐχοροστάτει κατὰ βούλησιν καὶ ἐν ἄλλοις ἐνοριακοῖς ναοῖς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς.

[35]) Ἂν καὶ κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς πατριαρχείας αὐτοῦ ἐδέχετο τὴν συνή-

λάκις ἐκ μέρους τῶν Ἐπιτρόπων τῶν ἐνοριακῶν ναῶν ἐφιλοδωροῦντο οἱ πατριαρχικοὶ ψάλται.

Ἐκτὸς τοῦ διὰ τὰς ἐν τῷ πανσέπτῳ πατριαρχικῷ ναῷ χοροστασίας αὐτῶν μισθοῦ οἱ πατριαρχικοὶ ψάλται ἐλάμβανον καὶ ἰδιαίτερα ἐπιδόματα κατ' ἐποχὰς διὰ τὴν εἰς τὰ κοινὰ πατριαρχικὰ μουσικὰ σχολεῖα διδασκαλίαν καὶ παράδοσιν τῆς μουσικῆς. Ἐπιστολὴ Παϊσίου τοῦ Β' (1727) πρὸς τὸν ἐντιμότατον δομέστικον κυρίτσην Ἰωαννάκην ὁρίζει τὴν ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ συγκροτηθέντι φροντιστηρίῳ τῶν μουσικῶν μαθημάτων ἀμοιβὴν αὐτοῦ· «ἀμοιβὴν τοῦ κόπου αὐτοῦ, δηλαδὴ τῆς τε ἐπιστασίας καὶ διακονίας τοῦ ψάλλειν ἐν τῷ πατριαρχικῷ ἡμῶν ναῷ, καὶ τῆς διδασκαλίας καὶ παραδόσεως τῶν μουσικῶν μαθημάτων, διωρίσαμεν καὶ συνεθέμεθα κοινῶς, λαμβάνειν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Κοινοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀνὰ 200 γρόσια τὸν καθ' ἕκαστον χρόνον, εἰς ἀναγκαίαν κυβέρνησιν καὶ περίθαλψιν, ἐξ ὧν τὰ μὲν 100 γρόσια διωρίσθησαν αὐτῷ δίδοσθαι ἀπὸ τοῦ ἐμβατοικίου τῆς ἐνορίας τοῦ Πύργου· περὶ δὲ τῶν λοιπῶν 100 ἔχει λαμβάνειν ἀπὸ τοῦ παγκαρίου τοῦ καθ' ἡμᾶς πατριαρχικοῦ ναοῦ, ἀνὰ 1000 ἄσπρα καθ' ἕκαστον μῆνα, καὶ οὕτω συμπληροῦσθαι τὸν συμπεφωνημένον χρονικὸν μισθὸν αὐτοῦ τῶν 200 γροσίων» 36). Εἰς τὸν πρωψάλτην Δανιὴλ ὅστις θὰ παρέδιδε μαθηματάριον — ὁ δὲ λαμπαδάριος Πέτρος ὁ Πελοποννήσιος καὶ ὁ δομέστικος τοῦ δεξιοῦ χοροῦ Γιακουμάκης θὰ παρέδιδον παπαδικὴν καὶ στιχηράριον — ἐν τῷ ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Σωφρονίου τοῦ ἀπὸ Ἱεροσολύμων συγκροτηθέντι, τὸ 1776, μουσικῷ σχολείῳ, ὑπεσχέθησαν γρόσια τετρακόσια τὸν χρόνον 37). Προσέτι ὁ πρωτοψάλτης ἠμείβετο ἰδιαιτέρως καὶ διὰ τὴν φροντίδα καὶ ἐπιστασίαν καὶ τήρησιν τοῦ Τυπικοῦ 38). Ἀπὸ δὲ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐπικρατήσεως ἐπισήμως τῆς νέας γραφῆς, ὑπὸ τοῦ πατριαρχείου ἀνετέθη εἰς τοὺς ψάλτας τοῦ πατριαρχικοῦ

θειαν σεβόμενος αὐτήν, Μελέτιος ὁ Δ' ὁ ἀπὸ Ἀθηνῶν ἠθέλησε νὰ καταργήσῃ τὸ ἔθιμον τῆς μετ' αὐτοῦ ἐν τοῖς ἐνοριακοῖς ναοῖς χοροστασίας τῶν πατριαρχικῶν ψαλτῶν, πρωτοψάλτου καὶ λαμπαδαρίου. Διὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ ταύτην ἔσχεν αὐστηροὺς ἐκ τῶν συγχρόνων κριτάς, οἵτινες ἀπέδωκαν ταύτην εἰς τὴν τάσιν τοῦ πατριάρχου Μελετίου εἰς τὸ ἐθέλειν εἰσάγειν παντοῦ νεωτερικὰ συστήματα. Ἐν τούτοις οἱ διαδεχθέντες ἐκεῖνον πατριάρχαι στοιχοῦντες τοῖς ἴχνεσι τῶν προκατόχων αὐτῶν ἐπανέφερον εἰς ἰσχὺν τὴν ἀρχαίαν καὶ εἰς τοῦτο τάξιν. Σημειωτέον ὅτι Ἰωακεὶμ ὁ Δ' (1884) καὶ Ἰωακεὶμ ὁ Γ' (1901), κατὰ προτίμησιν, ἠκολουθοῦντο εἰς τὰς ἐκτὸς τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ χοροστασίας των ὑπὸ τῶν πατριαρχικῶν δομεστίκων.

36) Ἐν Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ Η' ἀρ. 4 σελ. 35-36 καὶ Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστ. τῆς β. μ. σελ. 372.

37) Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν σελ. 555. Πρβλ. καὶ Συμβολαὶ σελ. 373.

38) Ἐκκλ. Ἀλήθεια αὐτόθι καὶ Μ. Γεδεὼν Παιδεία καὶ πτωχεία κλπ. σελ. 59 κ. ἑ.

ναοῦ, ἐπ' ὠφελείᾳ αὐτῶν, ἡ μουσικὴ τυπογραφία δι' ἧς ἐτυποῦντο [39] μὲ χαρακτῆρας τῆς νέας γραφῆς τὰ μουσικὰ κείμενα τὰ πρὸς χρῆσιν τοῦ μουσικοῦ καὶ ψαλτικοῦ ἐν γένει κόσμου [40]), ἅτινα πρότερον ἀντεγράφοντο 'Ιδιαιτέρα δὲ ἦτο ἡ ἀμοιβὴ αὐτῶν διὰ τὴν κατ' οἶκον εἰς μαθητὰς διδασκαλίαν τῆς μουσικῆς.

Φιλοδωρήματα καὶ τιμαὶ τῶν ψαλτῶν τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ.

Συνῳδὰ τῇ ἀρχαιοτέρᾳ συνηθείᾳ, εἰς τὰ πρόσωπα τῶν πατριαρχικῶν μουσικῶν χορῶν κατὰ διαφόρους περιστάσεις ἐδίδοντο καὶ φιλοδωρήματα ἀνάλογα πρὸς τὸ ἀξίωμα αὐτῶν, ὅπως τοιαῦτα ἐχορηγροῦντο ὑφ' ἑκάστου χειροτονουμένου ἢ μετατιθεμένου μητροπολίτου τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου γενικῶς εἰς τοὺς ὑπαλλήλους καὶ γραμματεῖς, κοσμικοὺς καὶ κληρικούς, τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς [41]). Οἱ ψάλται τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ ἐλάμβανον φιλοδωρήματα εἰς πᾶσαν ἐκλογὴν νέου πατριάρχου, ὅστις ἐκτὸς τοῦ εἰς χρῆμα φιλοδωρήματος [42]) ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ αὐτοῦ ἔδιδεν εἰς ἕκαστον τῶν ψαλτῶν καὶ ἀπὸ ἓν τεμάχιον ὑφάσματος· καὶ μάλιστα ὑφάσματα μπινίσια [43]) ἐδίδοντο εἰς τὸν πρωτοψάλτην καὶ λαμπαδάριον. Τοιαῦτα φιλοδω-

---

[39]) Τὸ ἀπὸ Κυρίλλου τοῦ ΣΤ' (1814) ἀνασυσταθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικὸν τυπογραφεῖον ἀπὸ τοῦ 1831 καὶ ἑξῆς ἀπέκτησε καὶ τμῆμα μουσικὸν ἐν ᾧ ὑπὸ τῶν πατριαρχικῶν ψαλτῶν, εἰδότων τὸ στοιχειοθετεῖν καὶ τυπώνειν, ἐξεδίδοντο τὰ μουσικὰ κείμενα τὰ φέροντα τὴν ἐπίσημον ἐκκλησιαστικὴν ἔγκρισιν, προοριζόμενα δὲ διὰ τὴν γενικὴν χρῆσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ψαλτῶν τῶν ὀρθοδόξων πατριαρχείων τῆς ἀνατολῆς, τῶν Ἱερῶν Μονῶν καὶ τῶν Κοινοτήτων τοῦ ἐξωτερικοῦ. Τῆς μουσικοτυπογραφικῆς τέχνης ἔμπειροι ἐγένοντο Στέφανος ὁ λαμπαδάριος († 1863), Ἰωάννης ὁ πρωτοψάλτης ὁ Βυζάντιος († 1866), ὃν ἀποθανόντα διεδέχθη εἰς τὸ τυπώνειν καὶ ἐκδίδειν ἐγκεκριμένα μουσικὰ κείμενα ὁ υἱός τοῦ πρωτοψάλτου τούτου Δημήτριος· τελευταῖος εἰδήμων τῆς τέχνης ταύτης ἐκ τῶν πατριαρχικῶν ψαλτῶν ὑπῆρξεν ὁ πρωόρως ἀποθανὼν λαμπαδάριος Κωνσταντῖνος Κλάββας († 1917).

[40]) Ἡ διὰ τῶν ψαλτῶν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας διενεργουμένη ἀποκλειστικῶς μουσικοτυπογραφία τοῦτο εἶχε τὸ καλὸν διὰ τὴν ἐκκλ. ἡμῶν μουσικὴν ὅτι ὁ ψαλτικὸς κόσμος μετεχειρίζετο καὶ ἐχρησιμοποίει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μουσικὰ κείμενα περιέχοντα τὰ ἀρχαῖα καὶ δόκιμα μαθήματα· ἡ δὲ Μεγάλη Ἐκκλησία διετήρει οὕτω τὴν εἰς αὐτὴν πειθαρχίαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ψαλτῶν ὄντων ὑποχρεωμένων ἐν τῷ ψάλλειν ν' ἀκολουθῶσιν ἐγκεκριμένας μουσικὰς ἐκδόσεις ὑπ' αὐτῆς, ἀποκλειομένης αὐστηρῶς πάσης ἄλλης παρ' οἱουδήτινος ἐκτυπώσεως ἐκκλησιαστικῶν μουσικῶν βιβλίων.

[41]) Χρονικὰ τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ ναοῦ σελ. 121 καὶ 199 ὑποσημ. 222.

[42]) Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ φιλοδωρήματα ἦσαν γενικά· πᾶς νέος πατριάρχης ἢ ἀρχιερεὺς ἔδιδεν εἰς ὅλους τοὺς ἐσωτερικοὺς τοῦ πατριαρχείου ὑπαλλήλους φιλοδωρήματα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κουμασλίκια καὶ διάφορα ἄλλα δῶρα.

[43]) Μπινίσια (ἐκ τοῦ τουρκικοῦ μπινμὲκ=ἱππεύειν) ἐκαλοῦντο τὰ ἐκ μεταξωτῆς

ρήματα εἰς χρήματα καὶ εἰς κουμάσια ἐδίδοντο μέχρι τῆς δευτέρας πατριαρχείας Ἰωακεὶμ τοῦ Γ', ὅστις ἦτο ὁ τελευταῖος ἐκ τῶν πατριαρχῶν ὁ ἀκολουθήσας τὴν ἀρχαιοτέραν αὐτὴν συνήθειαν· μετ' αὐτὸν ἡ τήρησις τῆς συνηθείας ταύτης ἔπαυσεν. Οἱ δὲ νεοεκλεγόμενοι ἢ μετατιθέμενοι εἰς νέαν ἐπαρχίαν μητροπολῖται ἔδιδον εἰς τοὺς ψάλτας τοῦ ναοῦ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἕκαστος ἀναλόγως τῆς τάξεως τῆς δι' ἣν προωρίζετο ἐπαρχίας καὶ ἀναλόγως τῆς αὐτοῦ γενναιοδωρίας. Οὕτω ὁ πρωταψάλτης καὶ ὁ λαμπαδάριος ἐλάμβανον ἐκ τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων τῆς Α' τάξεως 15 γρόσια, τῆς Β' 10 καὶ τῆς Γ' 15· οἱ δύο δομέστικοι τῆς Α, 16, τῆς Β' 10 καὶ τῆς Γ' 8. Ὁ πρῶτος κανονάρχης 6 ἢ 4 ἢ 3 καὶ ὁ β' κανονάρχης 3 ἢ 2 [44]).

Ἐκτὸς τῶν χρημάτων καὶ τοῦ κουμασλικίου ἐδίδοντο εἰς τοὺς ψάλτας τοῦ ναοῦ καὶ ὡρισμέναι ὀκάδες καφὲ [45])· ἐπίσης ἐκ τῶν ἀρχιερέων ἄλλοι ἔδιδον ἀντερλίκια, ἄλλοι ἄλλα κουμάσια, τσόχαν καλῆς ποιότητος δι' ἐξωτερικὰς τῶν ψαλτῶν ἐνδυμασίας. Χρηματικὰ φιλοδωρήματα ἐλάμβανον ἐπίσης οἱ ψάλται οὗτοι καὶ κατὰ τὰς ὀνομασίας τῶν πατριαρχῶν καὶ τῶν ἀρχιερέων [46]). Γενικῶς δ' εἰπεῖν διαρκὴς ἡ μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας ἐστρέφετο πρὸς τοὺς ψάλτας αὐτῆς· καὶ ὄχι μόνον αὐτοὶ ἐτύγχανον ἐκ μέρους της οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως, ἀλλὰ παρ' αὐτῆς ἐπροικίζοντο [47]) διαφοροτρόπως καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ τέκνα αὐτῶν.

Ἀρκούντως ἱκανοποιητικὸν ἦτο καὶ τὸ ἑκάστοτε φιλοδώρημα ὅπερ ἐδί

τσόχας ἰδιαίτερα ἐνδύματα ἅτινα ἐφόρουν κατὰ τὴν παλαιοτέραν ἐποχὴν οἱ ἀρχιερεῖς διὰ νὰ ἱππεύωσι τοὺς ἵππους των. (Πρβλ. σχετικὰ καὶ Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν σελ. 707. — Μ. Γεδεὼν ἐν Κανονικαῖς Διατ. Β' σελ. 427 καὶ Φιλαρέτου Βαφείδου Ἐκκλ. ἱστ. αὐτόθι σελ. 329).

44) Χρονικὰ πατρ. οἴκου αὐτ. σελ. 199-200.

45) Τοσοῦτος καφὲς καὶ σάκχαρις συνηθροίζετο κατ' ἔτος εἰς τὰς οἰκίας τοῦ πρωτοψάλτου καὶ λαμπαδαρίου ἐκ τῶν ἐπὶ ταῖς ἐκλογαῖς καὶ μεταθέσεσι τῶν ἀρχιερέων φιλοδωρημάτων εἰς εἴδη, ὥστε οἱ ψάλται οὗτοι προέβαινον πολλάκις εἰς πώλησιν ἐξ αὐτῶν ἐκ τοῦ περισσεύματος.

46) Οἱ συνοδικοὶ ἀρχιερεῖς κατὰ τὰ ὀνομαστήρια αὐτῶν ἐτέλουν ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ λειτουργίαν μετ' ἀρτοκλασίας· εἰς δὲ τὸν πρωτοψάλτην ἔδιδον συνήθως κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην καὶ ἀνάλογον φιλοδώρημα χρηματικόν.

47) Ἐπὶ πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Ζ' (1860) προκειμένου νὰ τελεσθῶσιν οἱ γάμοι τῆς θυγατρὸς τοῦ λαμπαδαρίου Στεφάνου μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ πρωτοψάλτου Ἰωάννου τοῦ Βυζαντίου Δημητρίου, ἐν συνεδριάσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀπεφασίσθη καὶ παρεχωρήθη ὡς δῶρον τῇ νεονύμφῳ μία οἰκία μεγάλη παραθαλάσσιος παρὰ τὸ Πετρὶ καπὶ γειτνιάζουσα πρὸς τὸ οἴκημα τοῦ Γρηγοράκη Ταπεινοῦ. — Ἰωακεὶμ ὁ Γ' κατὰ τὴν β' πατριαρχείαν αὐτοῦ ἔδωκεν εἰς τὸν τότε λαμπαδάριον Ἀριστείδην ὡς δῶρον ἑκατὸν λίρας χρυσᾶς προτιθέμενον νὰ ἐκδώσῃ εἰς γάμον τὴν θυγατέρα αὐτοῦ.

δετο εἰς τοὺς πατριαρχικοὺς ψάλτας κατὰ τὰ ἐπίσημα γεύματα, ἅτινα παρατιθέμενα χάριν τῶν ἐπισήμων ἐπισκεπτῶν τῶν πατριαρχῶν συνοδεύοντο καὶ μὲ τὴν ψαλμῳδίαν τῶν ψαλτῶν τούτων. Εἰς δὲ τὸ τέλος τῶν ἐπιδορπίων μετὰ τὸν πατριαρχικὸν Πολυχρονισμόν, ὁ πατριάρχης καλῶν κατὰ σειρὰν τοὺς ψάλτας ἔδιδε τούτοις ἀνάλογα πρὸς τὸ ἀξίωμα ἑκάστου φλωρία. Τὸ ἔθιμον τοῦτο τῆς κατὰ τὰ ἐπίσημα γεύματα παρουσίας τῶν ψαλτῶν καὶ τῆς ψαλμῳδίας αὐτῶν ἔπαυσε τηρούμενον ἀπὸ τῆς πρώτης πατριαρχείας Ἰωακεὶμ τοῦ Γ', ὅστις κατήργησε συνεπῶς καὶ τὸ ἐπὶ τῇ περιστάσει ταύτῃ παρεχόμενον φιλοδώρημα εἰς τοὺς ψάλτας.

Ἕτερα ἦσαν τὰ φιλοδωρήματα ἅτινα ἐλάμβανον οἱ πατριαρχικοὶ ψάλται ἀπὸ τὸν πατριάρχην κατὰ τὴν Πρωτοχρονιάν. Ταῦτα συνιστάμενα εἰς χρήματα, κουμασλίκια κλπ. βραδύτερον μετετράπησαν 48) εἰς μεταξωτὰ μανδήλια μετὰ σχετικοῦ χρηματικοῦ ποσοῦ. Προσέτι ἰδιαίτερα ἦσαν καὶ τὰ φιλοδωρήματα τοῦ πατριάρχου πρὸς τοὺς ψάλτας αὐτοῦ ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τοῦ Πάσχα παρεχόμενα. Τὰ φιλοδωρήματα ταῦτα ἀπετελοῦντο ἀπὸ πασχαλινὰ αὐγὰ καὶ τσουρέκια, ἀπὸ τοὺς πασχαλινοὺς κηροὺς καὶ ἀπὸ χρηματικὸν ποσόν. Ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις ἐγκατελείφθη καὶ ἡ συνήθεια αὕτη· εἰς δὲ τὴν θέσιν τῶν ἄλλοτε πασχαλινῶν φιλοδωρημάτων δίδονται ὑπὸ τοῦ πατριάρχου διὰ τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ εἰς τοὺς ψάλτας αὐτοῦ μόνον τὰ πασχάλια κηρία χωρὶς χρήματα· καὶ τοῦτο γίνεται μέχρι τοῦ νῦν χρόνου.

Τὰ φιλοδωρήματα ἐπεξετείνοντο καὶ εἰς τοὺς πατριαρχικοὺς κανονάρχας, πρῶτον καὶ δεύτερον, εἰς τοὺς ὁποίους εἰς ὡρισμένους καιροὺς καὶ περιστάσεις ἐδίδοντο τοιαῦτα ἀνάλογα. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος κανονάρχης τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων, διότι θὰ ἔλεγε τὸ Σήμερον γεννᾶται ἐκ παρθένου· μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἀναγνώσματος ὁ κανονάρχης ἔκαμνε μετάνοιαν, προσήρχετο ἐνώπιον τοῦ πατριάρχου καὶ ἠσπάζετο τὴν δεξιὰν αὐτοῦ· ὁ δὲ δεύτερος κανονάρχης ἐλάμβανεν ὁμοίως παρόμοιον δῶρον παρὰ τοῦ πατριάρχου τὴν παραμονὴν τῶν Θεοφανείων, διότι θὰ ἔλεγε τὸ Τὴν χεῖρά σου τὴν ἁψαμένην. Τὸ οὕτω παρεχόμενον ἰδιαίτερον τοῦτο πρὸς

48) Τὰ φιλοδωρήματα ταῦτα τὰ πρὸς τοὺς λαϊκοὺς τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου ὑπαλλήλους διδόμενα, Ἰωακεὶμ ὁ Γ' κατὰ τὴν β' αὐτοῦ πατριαρχείαν τὰ μετέτρεψεν εἰς μεταξωτὰ μανδήλια καὶ χρηματικὸν ποσόν. Οὕτω π. χ. ὁ πρωτοψάλτης ἐντὸς φακέλλου πολυτελοῦς ἐλάμβανεν ὡς πρωτοχρονιάτικον φιλοδώρημα δύο λίρας χρυσᾶς, ὁ λαμπαδάριος ὁμοίως, ὁ πρῶτος δομέστικος μίαν καὶ ὁ δεύτερος ἐπίσης μίαν. Ἡ ἀπὸ τοῦ πατριάρχου τούτου ἰσχύσασα αὕτη συνήθεια ἐξηκολούθησεν ὑπάρχουσα μέχρι τῆς πατριαρχείας Βασιλείου τοῦ Γ' (1929). Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς πατριαρχείας αὐτοῦ καὶ Φώτιος ὁ Β' παρεῖχε τοιαῦτα φιλοδωρήματα κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους· μετὰ ταῦτα ὅμως διὰ λόγους οἰκονομίας ἔπαυσε τὸ ἔθιμον τοῦτο γενικῶς.

τοὺς κανονάρχας [49]) φιλοδώρημα ἐδίδετο μέχρι τῆς πατριαρχείας Ἰωακεὶμ τοῦ Β'· διότι ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἰωακεὶμ ὁ Γ' καὶ τὸ φιλοδώρημα τοῦτο συμπεριέλαβε μεταξὺ τῶν δώρων ἅτινα ἐδίδοντο παρ' αὐτοῦ κατὰ τὴν Πρωτοχρονιὰν εἰς ὅλους τοὺς ψάλτας καὶ τοὺς κανονάρχας.

Οἱ μουσικοδιδάσκαλοι τοῦ ναοῦ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ὄντες ἑκάστοτε οἱ μύσται τῆς ἣν ἐπηγγέλλοντο θείας τέχνης, ἦσαν διὰ τοῦτο δυσαναπλήρωτοι καὶ ἀναντικατάστατοι εἰς τὸ ἔργον των, πάντοτε ὑπάρχοντες μεταξὺ τῶν τετιμημένων ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας διὰ τῶν ὀφφικίων τοῦ πρωτοψάλτου, τοῦ λαμπαδαρίου καὶ τῶν δομεστίκων [50]). Οὗτοι διετήρουν ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ τὴν βυζαντινὴν μεγαλοπρέπειαν διὰ τῆς ψαλμῳδίας αὐτῶν τῆς ἐκπηγαζούσης ἐκ τῆς μουσικῆς παραδόσεως τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς. Ἀπέναντι δὲ τῆς ἱερότητος καὶ τῆς ἐπισημότητος τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν ἐπεδαψιλεύοντο εἰς αὐτοὺς μεγάλαι ἀληθῶς τιμαὶ καὶ βαθὺς σεβασμὸς καὶ ἐκτίμησις ἀπεριόριστος ἐκ μέρους τῶν τε πατριαρχῶν [51]) καὶ τῶν ἀρχιερέων, τῶν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν ἐν γένει καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ μουσικοῦ καὶ ψαλτικοῦ κόσμου, ἑκάστης ἐποχῆς, διότι τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας οἱ ψάλται ἀνεγνωρίζοντο πάντοτε παρὰ πάντων ὡς μουσικαὶ αὐθεντίαι, μουσικαὶ ἀξίαι καὶ ὡς οἱ κατ' ἐξοχὴν διδάσκαλοι [52]) τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς τέχνης.

---

[49]) Ἐκ τῶν κανοναρχῶν τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ οἵτινες ἔφθασαν καὶ ἔλαβον τοιαῦτα φιλοδωρήματα μνημονεύομεν τὸν πρώην Ἐρσεκίου Ἰγνάτιον πεπροικισμένον μὲ λαμπρὰν καὶ ἠχηρὰν φωνήν, διατελέσαντα πρῶτον κανονάρχην τοῦ πρωτοψάλτου Κωνσταντίνου τοῦ Βυζαντίου· τὸν ἁρμενομαθῆ μητροπολίτην Ἡρακλείας Γρηγόριον τὸν Βυζάντιον, δεύτερον κανονάρχην χρηματίσαντα· τὸν Βασίλειον Καλλίφρονα καὶ τὸν Θεόδωρον Ἀριστοκλῆν τὸν συγγραφέα τῆς Βιογραφίας Κωνσταντίου τοῦ Α' τοῦ ἀπὸ Σιναίου.

[50]) Μ Γεδεὼν Κανον. Διατ. Α' 170. Πρβλ. Φιλ. Βαφείδου αὐτ. σελ. 209.

[51]) Οἱ πατριαρχικοὶ ψάλται, ὡς ὀφφικιάλοι τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν ἀρχαίαν τάξιν, τὴν παραμονὴν τῶν ὀνομαστηρίων αὐτῶν προσερχόμενοι ἀσπάζονται τὴν δεξιὰν τοῦ πατριάρχου λαμβάνοντες τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ· τὴν δὲ ἐπαύριον ἡμέραν τῆς ἑορτῆς των δέχονται τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ πατριάρχου δι' ἀντιπροσώπου αὐτοῦ. — Κατὰ τὴν τάξιν ταύτην τὸ αὐτὸ ἔπραττον ὄχι μόνον οἱ ὑπάλληλοι τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς, κληρικοί τε καὶ λαϊκοί, ὡς καὶ πάντες οἱ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ὀφφικιάλοι, ἀλλ' ἐν γένει καὶ οἱ διδάσκαλοι τοῦ γένους, οἱ διδάσκοντες ἔν τε τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ, ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Ἱερᾷ Θεολογικῇ Σχολῇ καὶ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ἰωακειμείῳ Παρθεναγωγείῳ.

[52]) Ταπεινῶς φρονοῦμεν ὅτι εἶναι καιρὸς ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία καθὼς τιμᾷ καὶ γεραίρει ἐτησίως τὰς μνήμας τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτῆς ὑμνῳδῶν καὶ ὑμνογράφων, οὕτω δέον ἵνα αὕτη εὐγνωμονοῦσα αὐτοῖς τιμήσῃ καὶ τοὺς μετ' ἀφοσιώσεως τῇ μουσικῇ καὶ τῇ ἐκκλησιαστικῇ παραδόσει δουλεύσαντας μουσικοδιδασκάλους τοῦ πανσέπτου πατριαρχικοῦ ναοῦ θεσπίζουσα ἐτήσιον μετὰ πατριαρχι-

Πηγαί.

Πρὸς συγγραφὴν τῆς παρούσης μελέτης ἐχρησίμευσαν εἰς ἡμᾶς ὡς πηγαὶ τὰ κατωτέρω σημειούμενα συγγράμματα, εἰς τὰ ὁποῖα καὶ παραπέμπομεν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ τὸν ἀναγνώστην:

Ἀθανασίου Ὑψηλάντου «Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν», ἐν Κων/πόλει, 1870.

Μ. Γεδεὼν «Κανονικαὶ Διατάξεις» Α΄ σελ 170 καὶ Β΄ σελ. 427.

Πατριαρχικοὶ κώδικες ΚΕ΄ καὶ ΛΓ΄ σελ. 124.

Χρυσάνθου «Μέγα Θεωρητικόν», Τεργέστη, 1832.

A. Carayon «Retations inédites des missions de la Compagnie de Jésus à Cons/ple et dans le Levant au XVII siècle». Paris. 1864. p. 60.

«Βιογραφία Κωνσταντίου Α΄ τοῦ ἀπὸ Σιναίου» ὑπὸ Θεοδ. Μ. Ἀριστοκλέους, ἐν Κων/πόλει, 1866.

«Μουσικὴ Βιβλιοθήκη», Κων/πολις, 1868. Τόμ. Α΄, Πρόλογος.

Κυριακοῦ Φιλοξένους «Λεξικὸν τῆς ἐκκλ. μουσικῆς», Κων/πολις, 1869.

«Πίνακες Στατιστικοὶ τῶν ἐν Κων/πόλει καὶ κατὰ τὰ προάστεια σχολείων τῶν Ὀρθοδόξων», ἐν Κων/πόλει, 1870.

Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, τόμ. Η΄, σελ. 35-36, τόμ. ΚΕ΄, σελ. 59, τόμ. ΚΖ΄.

«Τυπικὸν κατὰ τὴν τάξιν τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας», ὑπὸ Κωνσταντίνου πρωτοψάλτου. Ἐν Κων/πόλει, 1839· τὸ αὐτὸ τοῦ 1851 καὶ 1888.

Π. Γ. Κηλτζανίδου, «Μεθοδικὴ διδασκαλία Θεωρητικὴ καὶ Πρακτικὴ πρὸς ἐκμάθησιν καὶ διάδοσιν τοῦ γνησίου ἐξωτερικοῦ μέλους τῆς καθ' ἡμᾶς ἑλλην. μουσικῆς». Ἐν Κων/πόλει, 1881.

Μ. Γεδεών, «Χρονικὰ τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ ναοῦ», Κωνσταντινούπολις, 1884.

Γ. Ι. Παπαδοπούλου, «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν ἐκκλ. μουσικῆς». Ἐν Κων/πόλει, 1890.

Μ. Γεδεών, «Παιδεία καὶ πτωχεία παρ' ἡμῖν κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας». Κων/πολις, 1893.

«Παράρτημα Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας». Τεῦχος Γ΄, 1901.

Γ. Ι. Παπαδοπούλου, «Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς». Ἀθῆναι, 1904.

«Περιοδικὸν Εὐαγγελισμός». Ἔτος Β΄, 1913. Ἐν Κων/πόλει.

Φιλαρέτου Βαφείδου, «Ἐκκλ. ἱστορίας» τόμ. Γ΄ μέρος Β΄. Ἀλεξάνδρεια, 1928.

κῆς καὶ συνοδικῆς λειτουργίας μνημόσυνον εἰς ἀνάπαυσιν τῶν ψυχῶν καὶ τούτων τῶν τέκνων αὐτῆς.

Α. Βουδούρη, «Ὑπόμνημα περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησ. μουσικῆς πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην Φώτιον Β'». Ἐν Κων/πόλει, 1931.

«Περιοδικὸν Ὀρθοδοξία» ἔτους Θ' 1934 τεῦχ. 105.

Πρὸς τούτοις ὡς πηγαὶ ἐχρησίμευσαν εἰς ἡμᾶς καὶ τὰ ἑξῆς:

Χειρόγραφος «βίβλος μουσικὴ ἐν ᾗ περιέχεται ἡ τάξις κατὰ τὸ σύνηθες τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ τὰ ψαλλόμενα ἑκάστοτε κατὰ σειρὰν μέλη» (ἐν γραφῇ προγενεστέρᾳ τῆς νῦν) κατὰ τὴν πρώτην δεκαετίαν τοῦ ιθ' αἰῶνος ἀντιγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Κρουστάλα τοῦ Χίου· ἡ βίβλος αὕτη ὑπάρχει μεταξὺ τῶν μουσικῶν βιβλίων τοῦ νῦν πρωτοψάλτου.

Εἰδήσεις εἰλημμέναι ἐκ σημειώσεών τινων τοῦ μακαρίτου πρωτοψάλτου Γεωργίου τοῦ Ραιδεστηνοῦ σωζομένων παρὰ τῷ υἱῷ αὐτοῦ μουσικοδιδασκάλῳ κυρίῳ Νικολάῳ Ραιδεστηνῷ.

Ἡ πρᾶξις τοῦ ναοῦ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἡ ἰσχύουσα καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς ἐν αὐτῷ δομεστικίας ἡμῶν.

Εἰδήσεις σωζόμεναι κατὰ προφορικὴν παράδοσιν τῶν μουσικοδιδασκάλων τοῦ ναοῦ παρὰ τῷ νῦν ἄρχοντι πρωτοψάλτῃ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας κυρίῳ Ἰακώβῳ τῷ Ναυπλιώτῃ· καὶ

Τὰ πορίσματα πολυετοῦς ἐρεύνης καὶ μελέτης ἡμῶν ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει τῆς « Ὀρθοδοξίας » τοῦ μηνὸς Αὐγούστου 1937, ἐν σελίδι 356 ἐν στίχῳ 10 τῆς σημειώσεως ἐκ τῶν κάτω ἀντὶ *θὰ ψάλλῃ* διορθωτέον *νὰ ψάλλῃ*· καὶ ἐν σελίδι 357 ἐν στίχῳ 10 ἐκ τῶν κάτω ἀντὶ *Γεώργιος Παυλίδης* διορθωτέον *Μιχαὴλ Παυλίδης*.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ

Πατριαρχικαὶ χοροστασίαι.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐχοροστάτησεν ἐν τῷ πανσέπτῳ πατριαρχικῷ ναῷ τὰς Κυριακὰς (12 καὶ 26 τρέχ.) καὶ ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ (14), τὴν θ. λειτουργίαν τελέσαντος τοῦ Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἱ. Συνόδου ἀρχιμ. κ. Κυρίλλου, διακονουμένου ὑπὸ τοῦ ὑπογραμματέως αὐτῆς διακόνου κ. Πολυεύκτου. — Εὐλαβεῖ δὲ προσκλήσει τῆς οἰκείας ἐφοροεπιτροπῆς ἐχοροστάτησεν Αὕτη τῇ Κυριακῇ 5 τρέχ. ἐν τῷ ἐν Νεοχωρίῳ ἱ. ναῷ τῆς Παναγίας Κουμαριωτίσσης.

Ἡ ἑορτὴ τῆς Ἰνδίκτου.

Ἐν μέσῳ ἱερᾶς σεμνοπρεπείας ηὐλογήθη καὶ ἐφέτος ἡ ἔναρξις τῆς Ἰνδίκτου καὶ τοῦ νέου ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους, χοροστατούσης τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, κατὰ τὸν ἑσπερινὸν καὶ τὴν θείαν λειτουργίαν, συμπροσευχομένων Αὐτῇ τῶν σεβ Μ/τῶν Χαλκηδόνος, Προύσης, Πριγκηποννήσων, Σάρδεων, Ἡλιουπόλεως, Θεοδωρουπόλεως, Εἰρηνουπόλεως, Χριστουπόλεως, Λαοδικείας καὶ Φιλαδελφείας, παρισταμένων τῶν ὀφφικιάλων καὶ πολλῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν. Ἱερούργησεν ὁ Μ. ἀρχιμανδρίτης κ. Καλλίνικος διακονούμενος ὑπὸ τοῦ Δευτερεύοντος τῶν πατρ. διακόνων κ. Μαξίμου. Ἐπηκολούθησεν ἡ ἐν τῷ Μ. Συνοδικῷ εἰθισμένη τελετὴ καὶ ἡ ἐν κατανύξει ὑπὸ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἀνάγνωσις τῆς Πράξεως, ἣν ὑπέγραψεν Αὕτη καὶ οἱ σεβ. Μητροπολῖται.

Ἱ. Θεολογικὴ Σχολή.

Τῇ 20ῇ τρέχοντος μηνός, ἡμέρᾳ Δευτέρᾳ, ἐγένετο ἡ ἔναρξις τῶν μαθημάτων τελεταρχοῦντος τοῦ ἀντιπροέδρου τῆς Ἐφορείας σεβ. Μητροπολίτου Θεοδωρουπόλεως κ. Λεοντίου, παρισταμένου καὶ τοῦ Ἐφοροταμίου τῆς Σχολῆς σεβ. Μ/του Λαοδικείας κ. Δωροθέου. Μετὰ τὸ πέρας τῆς εἰθισμένης ἱεροτελεστείας, καθ' ἣν χορὸς μαθητῶν ἔψαλε τὰ σχετικὰ τροπάρια, ὁ Σχολάρχης σεβ. Μητροπολίτης Φιλαδελφείας κ. Αἰμιλιανός, διὰ καταλλήλου προσλαλιᾶς ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς ἱεροσπουδαστὰς ἐπικαίρους συμβουλὰς καὶ νουθεσίας, ἀναφερομένας εἰς τὴν ἐν τῇ Σχολῇ καὶ βραδύτερον ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ διακονίᾳ θέσιν αὐτῶν, μεθ' ὃ ἀνεγνώσθησαν οἱ βαθμοὶ τῆς ἐν τοῖς μαθήμασιν ἐπιδόσεως τῶν μαθητῶν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος. Τὴν ἐναρκτήριον τελετὴν ἐπεσφράγισε διὰ προσφυοῦς τῇ περιστάσει λόγου ὁ προεξάρχων Ἀρχιερεὺς ὑποτυπώσας ἐν συμβουλευτικῷ ὕφει τὰ καθήκοντα τῶν ἱεροσπουδαστῶν, ἐφ' ὧν ἐπαναπαύονται αἱ ἐλπίδες τῆς Ἐκκλησίας.

Πατριαρχικὰ συγχαρητήρια.

Τοῖς ἑορτάσασι τὴν ἐπέτειον τοῦ ὀνόματος αὐτῶν σεβασμ. Μητροπολίταις: Μαρωνείας (3 τρέχ.), Δέρκων, Ξάνθης, Χίου, Διδυμοτείχου, Κοζάνης καὶ Ἀλεξαν

δρουπόλεως (9 τρέχ.) ἡ Α. Θ. Παναγιότης συνεχάρη διὰ σεπτῶν Αὐτῆς γραμμάτων.

— Κατὰ τὴν ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῶν γενεθλίων τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῆς Γιουγοσλαυΐας Πέτρου Β' τελεσθεῖσαν δοξολογίαν ἐν τῷ ἐν Γαλατᾷ ρωσσικῷ μετοχίῳ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, παρέστη ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ὁ ἀναπληρῶν τὸν ἀπουσιάζοντα Μ. Πρωτοσύγκελλον Μ. Ἀρχιδιάκονος κ. Γρηγόριος μετὰ τοῦ Διερμηνέως τῶν Π/χείων κ. Σπυρ. Κων/νίδου διαβιβάσας ἅμα τῷ Ἐξοχ. Ἐπιτετραμμένῳ τῆς Γιουγοσλαυΐας κ. Δὲ Γκιούλι τὰς πατριαρχικὰς συγχαρητηρίους εὐχάς.

Ἐπισκέψεις.

Τὴν Α. Θ. Παναγιότητα ἐπεσκέφθησαν ὑποβαλόντες τὰ σέβη αὐτῶν ὁ ἐξοχ. Πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀγκύρᾳ κ. Ραφαὴλ μετὰ τοῦ ἐνταῦθα Γεν. Προξένου τῆς Ἑλλάδος κ. Λ. Γάφου, — ὁ ἐν Μάλτᾳ ἀγγλικανὸς ἱερεὺς πατὴρ κ. Β'γκραμ — ὁ ἐκ τῶν ἐμπόρων Ἀλεξανδρείας κ. Νικ. Μαντουρίδης — ὁ μετασχὼν τοῦ ἐνταῦθα ἱστορικο-γλωσσολογικοῦ συνεδρίου κ. Σπ. Μαρινάτος, Διευθυντὴς τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Τμήματος ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας ἐν Ἑλλάδι — ὁ ἐν Ἀλβανίᾳ ἰατρὸς κ. Βασ. Παπαευαγγέλου.

— Ὡσαύτως ἐπεσκέφθησαν τὴν Α. Θ. Παναγιότητα ὁ Ἐξοχ. Πρεσβευτὴς τῆς Ρουμανίας κ. Ἀλεξ. Τελεμάκ, ὁ Ἐξοχ. Πρεσβευτὴς τῆς Οὐγγαρίας κ. Ζολτὰν Δὲ Μαριάσσυ, ὁ Γεν. Πρόξενος τῆς Ρουμανίας κ. Κωνσταντῖνος Κρέτζου, ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει αὐτοῦ εἰς Ρουμανίαν, καὶ ὁ ἐνταῦθα Γεν. Πρόξενος τῆς Τσεχοσλοβακίας κ. Δρ. Γκρεγκόρ, εὐχαριστήσας διὰ τὰ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ πρ. προέδρου α' τῆς ἀοιδίμου Μαζαρὶκ διαβιβασθέντα αὐτῷ διὰ τοῦ Διερμηνέως τῶν Πατριαρχείων κ. Σπ. Κωνσταντινίδου πατριαρχικὰ συλλυπητήρια.

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

Κινήσεις ἀρχιερέων

Τυχόντες κανονικῆς ἀδείας τῆς Ἐκκλησίας ἀνεχώρησαν εἰς Ἑλλάδα δι' ἰδίας αὐτῶν ὑποθέσεις οἱ σεβ. Μ/ται Χαλκηδόνος κ. Μάξιμος καὶ Προύσης κ. Πολύκαρπος, ἀφίκετο δὲ ἐκ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ ὁ σεβ. Μ/της Ἴμβρου καὶ Τενέδου κ Ἰάκωβος Τούς ὡς ἄνω ἀναχωροῦντας ἱεράρχας προέπεμψε καὶ τὸν ἀφιχθέντα σεβ. ἱεράρχην ὑπεδέχθη ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ὁ Μ. Ἀρχιδιάκονος κ. Γρηγόριος.